

SVERIGES EKONOMI

STATISTISKT PERSPEKTIV

– TREDJE KVARTALET 2004 –

Ur innehållet:

Metodändring i KPI.....	7
Investeringarna ny drivkraft i ekonomin	10
Revideringar och säsongrensning	13
SCB:s ledande indikatorer	19
Dämpning av industrins orderingång.....	19
Fortsatt stark produktivitetstillväxt	22
Arbetsmarknaden i ekonomins olika faser	26
Summary	29

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden

Denna webbpublikation ges ut av Analysenheten vid Avdelningen för ekonomisk statistik. För 2004 planeras utgåvor i mars, juni, oktober och december. Publiceras endast på SCB:s webbsida www.scb.se

Förord

I följande rapport ges en förklarande analys av konjunkturläget i ekonomin utifrån ett statistiskt perspektiv. Fokus ligger på de senaste kvartalssiffrorna, som nyligen publicerats av nationalräkenskaperna samt primärstatistiken.

Förutom att beskriva den ekonomiska utvecklingen inriktas rapporten på hur statistiken hänger samman och hur den kan tolkas. Syftet är bland annat att informera om konsistens, respektive inkonsistens mellan olika statistikresultat, för att underlätta för användarna av statistiken att tolka den så att de därmed lättare kan bedöma konjunkturläget.

Analysen i rapporten är en vidareutveckling av analyser av den ekonomiska statistiken, som Statistiska centralbyrån löpande genomför i sin roll som statistikproducent.

Enheten för ekonomisk analys vid avdelningen för ekonomisk statistik ansvarar för rapporten. Underlag, synpunkter och analyser har inhämtats från olika statistikområden vid SCB. Rapporten planeras att utkomma fyra gånger per år, dvs. i mars, juni, oktober och december.

Staffan Wahlström
chef för Avdelningen för ekonomisk statistik, SCB

22 december, 2004

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Internationell bakgrund	4
Finansmarknaden	5
Metodändringar i KPI.....	7
Hushållens konsumtion	8
Offentlig konsumtion.....	10
Fasta bruttoinvesteringar	10
Revideringar och säsongrensning.....	13
Lagerinvesteringar	15
Export och import.....	16
SCB:s ledande indikatorer.....	19
Branschutveckling	19
Produktivitetsutveckling.....	22
Arbetsmarknaden	24
Arbetsmarknaden i ekonomins olika faser.....	26
Summary	29

Sammanfattning

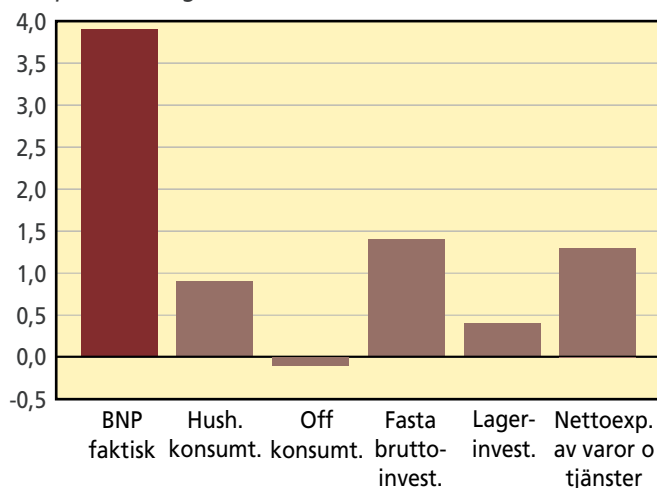
Industrikonjunkturen vände uppåt först under första halvåret i år, efter de senaste årens svaga efterfrågan. Industriproduktionen tog fart under våren och tillväxttakten stegrades ytterligare under tredje kvartalet. SCB:s ledande indikator för tillverkningsindustrin indikerar att den starka produktions- takten håller i sig även under fjärde kvartalet, dvs. omkring 10 procent. Däremot pekar statistiken på att varuexporten minskade mellan andra och tredje kvartalet och exportorderingen gradvis dämpades under hösten.

Den starkare produktionstillväxten inom industrin förklarar uppvarvningen av BNP-tillväxten i år. Under tredje kvartalet steg BNP med 3,8 procent kalenderkorrigerat jämfört med motsvarande kvartal förra året. Mellan de senaste två kvartalen steg BNP med 0,9 procent, säsongrensat, en takt i paritet med tidigare under året. Däremot skiljer sig nu de BNP-komponenter åt som bidrar till BNP-tillväxten jämfört med första halvåret.

Under det senaste kvartalet var det de fasta bruttoinvesteringarna som enskild BNP-komponent som gav det starkaste bidraget till BNP-tillväxten, dvs. med 1,4 procentenheter till den faktiska BNP-ökningen på 3,9 procent. Lagerinvesteringarna bidrog med ytterligare 0,4 procentenheter.

Bidrag till BNP-tillväxten

Förändring kvartal 3 år 2004 jämfört med samma period föregående år. Procentenheter

Källa: Nationalräkenskaperna

Inom näringslivet har investeringarna tagit fart inom i stort sett samtliga sektorer utom för byggindustrin. Uppgången för industrins investeringar begränsar sig emellertid i år till ett fåtal delbranscher. Eftersom utfallen för investeringarna hittills i år ännu är preliminära bör användare av statistiken vara särskilt försiktiga i sin tolkning av den säsongrensade utvecklingen, vilket vi belyser på sid. 13–14.

Från att under första halvåret förklara större delen av BNP-tillväxten krympte bidraget från nettoexporten under tredje kvartalet till endast 1,3 procentenheter. Det var dessutom enbart tjänsteexporten som förklarade det positiva bidraget. Utrikeshandeln med varor gav knappast något bidrag alls, eftersom varuimporten steg snabbare än varuexporten.

Tjänsteexporten steg under tredje kvartalet med överraskande ca 14 procent medan importen av tjänster ökade med endast 3,5 procent jämfört med motsvarande kvartal förra året. Det höga talet för tjänsteexporten överraskade eftersom produktionen inom tjänstebranscherna var fortsatt svag. Ändå hade man i avstämningen mellan produktions- och användningssidan i nationalräkenskaperna justerat ned tjänsteexporten med drygt 2 miljarder kronor.

En betydande del av tjänsteexportens ökning i år förklaras av större intäkter från s.k. merchanting, dvs. omkring 30 procent av årets ökning för tjänsteexporten. Ökningen av merchanting i år kan sättas i samband med den starkare konjunkturen. Merchanting redovisas av sekretesskäl inte separat i den officiella statistiken eftersom ett fåtal multinationella företag svarar för större delen av den merchanting som registreras i nationalräkenskaperna. Den är följaktligen svår för statistikanvändare att få grepp om. Merchanting har fått ökad betydelse och genomslag på både tjänsteexporten och produktionen under senare år (se vidare sid. 16).

Hushållens konsumtionsutgifter gav ett BNP-bidrag tredje kvartalet på 0,9 procentenheter, vilket var något lägre än tidigare kvartal i år. Offentlig konsumtion påverkade BNP-utvecklingen marginellt, med en liten neddragning. Den offentliga konsumtionen var under årets tredje kvartal lägre än under samma period förra året. Utvecklingen beror framförallt på en minskning av förbrukningen hos de statliga myndigheterna.

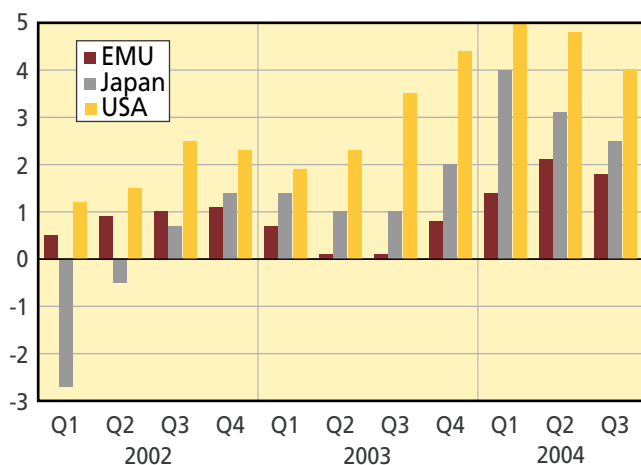
Produktivitetstillväxten inom näringslivet fortsatte i snabb takt under tredje kvartalet, och uppgick till något över 4 procent. Sedan år 2000 har tillväxttakten legat i genomsnitt på omkring 3 procent per år, vilket betecknas som en hög takt i förhållande till tidigare genomsnitt över längre perioder. Konjunkturbedömare frågar sig fortfarande när sysselsättningen skall börja ta fart till följd av den ökade tillväxten i ekonomin. Möjligen kan man nu skönja en tendens till en ökad eftersläpning av sysselsättningens uppgång efter att BNP börjat öka i förhållande till den långsiktiga trenden. I ett särskilt avsnitt (sid. 26) belyser vi det historiska sambandet mellan utvecklingen på arbetsmarknaden och vändpunkter i konjunkturen.

Internationell bakgrund

Den ekonomiska tillväxten i världsekonomin saktade av något under tredje kvartalet. Oljepriserna steg kraftigt och gav negativa effekter såväl på hushållens köpkraft som på förtroendeklimatet hos både hushåll och företag på många håll i världen. Den snabbaste BNP-tillväxten noterades som tidigare i Nord- och Sydamerika samt i Asien medan kontinentala Europa fortsätter att släpa efter.

BNP-tillväxt i USA, Japan och EMU

Procent

Källa: Ecwin

Data t.o.m. tredje kvartalet 2004

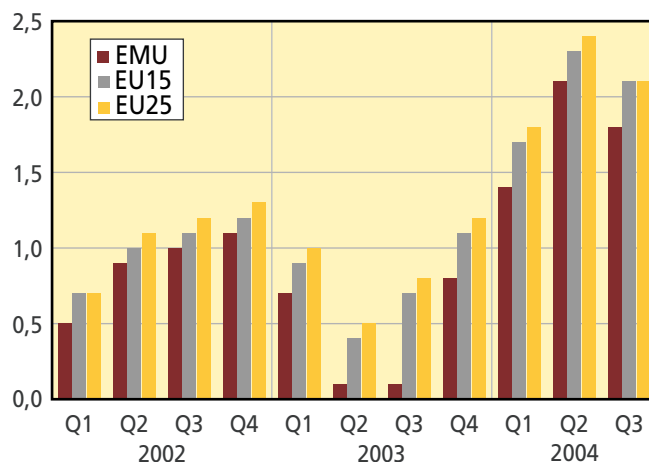
I USA ökade BNP med goda 4 procent under tredje kvartalet vilket kan jämföras med cirka 5 procent tidigare i år. Både konsumtion och fasta investeringar bidrog till BNP-tillväxten medan USA:s utrikeshandel och lagerinvesteringar gav negativa bidrag under tredje kvartalet. I de stora latinamerikanska länderna Argentina, Brasilien och Chile fortsatte den ekonomiska tillväxten i hög takt (6–8 procent) under tredje kvartalet. Samtidigt noterade Mexico cirka 4,5 procent, den högsta tillväxttakten på nästa fyra år.

Utvecklingen i Asien präglas i hög grad av vad som händer i Kina. Efter uppbromsningen där under första halvåret ökade den ekonomiska aktiviteten igen under det tredje kvartalet då en BNP-tillväxt på 9 procent rapporterats. Trots detta saktade tillväxten av påtagligt i Japan medan många sydostasiatiska länder fortsatte att växa snabbt (5–8 procent).

För kontinentala Europa, som lunkat på i långsam takt de senaste åren, hade många bedömare hoppats på en fortsatt uppåtgående tillväxttrend under tredje kvartalet. Utfallet blev dock en besvikelse. BNP-tillväxten i EMU sjönk tillbaka till strax under 2 procent.

BNP-tillväxt i EMU, EU15 och EU25

Procent

Källa: Ecwin

Data t.o.m. tredje kvartalet 2004

Liksom tidigare är det främst de stora länderna Tyskland, Frankrike och Italien som drar ned EMU-genomsnittet. Däremot blev BNP-tillväxten högre i EU:s norra och västra utkanter under tredje kvartalet. Storbritannien fortsatte sin långvariga tillväxtperiod trots stramare penningpolitik. I Norden växte BNP snabbt i Finland och Sverige, men stagnerade i Danmark. Utanför EU sjönk BNP i Norge mellan andra och tredje kvartalet, främst till följd av utvecklingen inom oljesektorn. I den norska fastlandsekonomin låg BNP 3,6 procent högre under tredje kvartalet i år jämfört med samma kvartal förra året.

BNP-tillväxt tredje kvartalet 2004 i olika länder

	Y/Y, NSA	Y/Y SA	Kv/Kv SA	Årstakt
USA		4,0	1,0	3,9
Japan	2,6	2,5	0,1	0,2
EMU-länder	1,8	1,6	0,3	1,2
Belgien	2,7	2,9	0,7	2,7
Finland	3,2	3,3	1,1	4,3
Frankrike		2,0	0,1	0,3
Italien	1,4	1,4	0,4	2,3
Nederländerna	1,4	1,4	0,2	0,8
Tyskland	1,3	1,3	0,1	0,4
Spanien	2,5	2,6	0,6	2,4
Sverige	3,8	3,7	0,9	3,8
Danmark	1,9	1,9	0,0	0,2
UK		3,1	0,4	1,8
Schweiz	2,0	1,8	0,4	1,4
Norge	1,8	1,6	-1,0	-3,9

Den reala ökningstakterna för BNP kan beräknas på flera olika sätt. Den första kolumnen i tabellen ovan visar tredje kvartalets BNP jämfört med motsvarande kvartal 2003 för icke säsongrensade data. För Sverige är BNP kalenderkorrigerad. Det vanligaste sättet att mäta ökningstakten för BNP är att jämföra varje kvartal med samma kvartal ett år tidigare

(den första kolumnen Y/Y i tabellen) baserat på icke säsongrensade uppgifter. Normalt bör de dock som i Sverige vara dagkorrigerade så att kvartalsvisa jämförelserna baseras på lika många arbetsdagar. Problemet med denna metod är att den procentuella förändringen ofta säger mer om vad som hände för ett år sedan än under det aktuella kvartalet. Ofta kan det råda speciella förhållanden som då påverkar basen för procentberäkningen.

I den andra kolumnen visas ett annat sätt att beräkna ökningstakten jämfört med motsvarande kvartal ett år tidigare, dvs. genom att utgå från säsongrensade BNP-tal (Y/Y SA). Trots att det är ett "ovanligt" sätt att beräkna årsförändringen på, då man normalt bör använda de faktiska och kalenderkorrigerade talen, verkar det som om ett stort antal länder publicerar sådana ökningstakter snarare än denna mer "normala" metod. Här bör även betonas att sättet att säsongrensa kan skilja sig åt mellan länderna. Som synes ger emellertid de två metoderna att beräkna den årsvisa förändringen ofta ungefär samma resultat, vare sig man utgår från orensade eller säsongrensade data. Den tredje kolumnen anger ökningen mellan andra och tredje kvartalet säsongrensat och den fjärde kolumnen är denna kvartalsökning uppräknat fyra gånger till årstakt.

För den svenska exportsektorns del är det inte i första hand BNP-utvecklingen som avspeglar den internationella marknadstillväxten utan snarare importens ökningstakt i olika länder. I tabellen nedan redovisas ökningstakten för importen av varor och tjänster under de fem senaste kvartalen för

några av Sveriges viktigare handelspartners. Ökningstakterna för importen är oftast betydligt högre än för BNP och sammanhänger i första hand med den inhemska efterfrågan i varje land. Importökningarna kan också påverkas av valutarörelserna, t ex USD:s kraftiga nedgång. I vart fall har importens tillväxttakt avtagit för USA samtidigt som den tilltagit i länder som Tyskland, Frankrike och Danmark. Under tredje kvartalet steg importvolymen i de senare länderna 10–12 procent jämfört med samma kvartal för ett år sedan. Denna bild stämmer relativt väl med vad vi vet om den svenska exporten från utrikeshandelsstatistiken (se avsnittet om export och import).

Import av varor och tjänster i olika länder och regioner Procentuell volymförändring från motsvarande period föregående år¹

	3 kv 03	4 kv 03	1 kv 04	2 kv 04	3 kv 04
USA	2,8	17,1	10,6	12,6	6,0
EU15	1,2	2,6	3,6	7,2	8,5
Tyskland	2,0	3,6	3,0	8,1	10,4
Frankrike	-1,7	2,0	3,4	8,0	10,9
Italien	2,6	-3,2	2,2	2,8	1,9
Storbritannien	-1,0	3,5	1,5	6,1	6,3
Danmark	-2,5	1,3	1,5	9,2	12,4
Finland	1,5	4,8	0,3	2,4	0,4
EU25	1,8	3,0	4,0	7,8	9,3
Norge	2,7	1,9	4,6	7,5	12,2

¹ För USA säsongrensade kvartalsförändringar uppräknat till årstakt

Finansmarknaden

Liten uppgång på Stockholmsbörsen

Stockholmsbörsen uppvisade en liten uppgång under tredje kvartalet. Affärsvärldens generalindex stannade den 30 september på en uppgång på 0,8 procent, jämfört med nivån den sista juni. Branschindex gick i olika riktningar under kvartalet. De branscher som gick allra bäst var finansiella tjänster samt tjänster totalt, som steg med 6,56, respektive 3,29 procent. De branscher som uppvisade den sämsta utvecklingen var IT, som föll med hela 9,1 procent, och hälsovård som föll med 7,13 procent.

I övriga delar av världen uppvisade aktiebörserna en betydligt svagare utveckling än i Stockholm. Bland annat påverkade det fortsatt höga oljepriset börskurserna. I slutet av september hade Morgan Stanleys världsindex gått ned med 1,4 procent sedan den sista juni. Under samma period sjönk teknologibörsen Nasdaq med 7,4 procent medan det bredare indexet Standard & Poor 500 sjönk med 2,3 procent. Samtliga världsindex är angivna i lokal valuta.

Utländska aktieindex

Källa: Ecowin

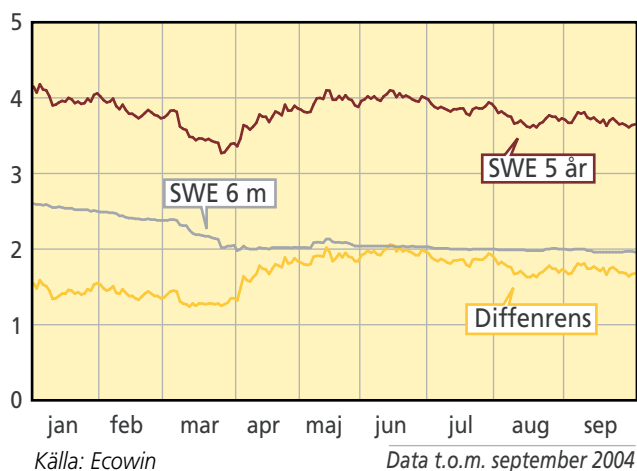
Data t.o.m. september 2004

De svenska räntorna sjönk

Den svenska sexmånadersräntan låg den 30 september på 1,96 procent, vilket är en nedgång med 7 punkter sedan den sista juni. Femårsräntan sjönk desto mer under kvartalet, hela 35 punkter, till 3,65 procent per den 30 september. Differensen mellan den korta och långa marknadsräntan, den så kallade spreaden, minskade till 168 punkter. Detta kan jämföras med spreaden per den sista juni som var 197 punkter.

Riksbankens direktion beslutade vid sitt sammanträde senast den 8 december att lämna reporäntan oförändrad på 2 procent. Beslutet grundades på att inflationen på ett par års sikt väntas hamna i linje med inflationsmålet. KPI, som publicerades den 14 december, sjönk med 0,6 procent mellan oktober och november. Inflationstakten över 12-månader föll från 0,8 procent i oktober till 0,5 procent i november, en betydligt svagare inflation än väntat, både av Riksbanken i sin senaste inflationsrapport samt bedömare på finansmarknaden.

Svenska räntor

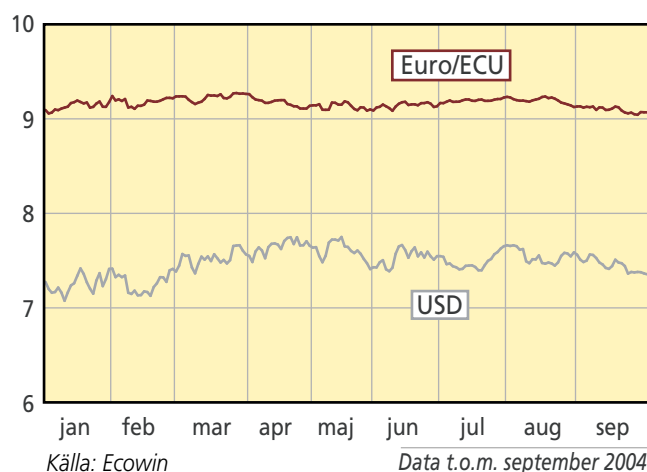
Från och med januari 2005 kommer SCB att ändra beräkningsmetod för KPI, vilket beräknas medföra att inflationstakten kommer att ligga, räknat över en längre period, i genomsnitt 0,2 procentenheter lägre än med nuvarande metod (se vidare avsnittet sid. 7). Denna beräkningsförändring kommer dock inte att påverka Riksbankens inflationsmål, dvs. 2 procent med ett toleransintervall på ± 1 procentenhet.

Federal Reserve höjde styrräntan med 25 punkter två gånger under det tredje kvartalet, den 10 augusti och den 21 september. Vid utgången av kvartalet låg den amerikanska styrräntan på 1,75 procent. Den korta marknadsräntan (sexmånadersräntan) gick upp och den långa marknadsräntan (femårsräntan) gick ner under kvartalet. Den långa marknadsräntan sjönk något mer än vad den korta steg. Resultatet blev en betydligt flackare räntekurva och spreaden minskade till 143 punkter per den 30 september, jämfört med 217 punkter per den sista juni. Höjningarna har fortsatt även under det fjärde kvartalet med en höjning på 25 punkter både den 10 november och den 14 december. Således har den amerikanska centralbanken höjt styrräntan en kvarts procentenhet vid varje räntemöte sedan slutet av juni.

Kronan stärks mot dollarn och euron

En dollar kostade den sista juni 7,55 kronor och kostade i slutet av september 7,36 kronor. Det innebar en förstärkning av kronan med 19 öre mot dollarn under det tredje kvartalet. Den svenska kronan förstärktes även mot euron under kvartalet jämfört med nivån den sista juni, 6 öre till 9,07 kronor. Dollarn har fortsatt att falla kraftigt även under fjärde kvartalet. Den 20 december stod dollarkursen i 6,71 kronor. Den främsta förklaringen till de senaste månadernas dollarars är marknadens oro för USA:s dubbla underskott, dvs. i den federala budgeten och i bytesbalansen.

Kronkursen mot euron och dollarn

Metodändringar i konsumentprisindex

Från januari 2005 beräknas konsumentprisindex (KPI) med förbättrad metodik. Då ändras också beräkningssättet för inflationstakten, dvs. procenttalet för prisförändringen sedan tolv månader.

KPI publiceras månatligen och följer prisutvecklingen för en "korg" av konsumentvaror och konsumenttjänster. KPI är det mest använda måttet för prisutveckling och nyttjas till bl.a. indexreglering, konjunkturbedömning och inflationsrensningar såsom beräkning av real inkomstutveckling.

Metodändringarna i KPI från januari 2005 bör på det hela taget inte märkas så mycket i användning av siffrorna. En nyhet är att inflationstakten i fortsättningen stämmer exakt med KPI-talets procentuella förändring sedan tolv månader. Detta bör göra det enklare för användarna, och det följer också internationell praxis.

Inflationstakten enligt den ändrade metoden väntas för det mesta bli lägre än vad den skulle ha blivit med den hittillsvarande metoden. I genomsnitt över många år väntas skillnaden bli ca 0,2 procentenheter. Detta berör inte användningar av KPI för indexreglering och kostnadskompensation, som bygger på KPI-talen och inte på inflationstakten. Måttet på inflationstakten har varit avsett för andra användningar, inom penningpolitik och liknande.

Hittills har inflationstakten avsett att mäta en "ren" prisutveckling för en såvitt möjligt oförändrad konsumtion. KPI-talet däremot ska mäta hur levnadskostnaderna utvecklas för konsumtion på bibehållen nivå, vilket inte är riktigt samma sak. Denna åtskillnad anses numera mindre viktig, och därför får alltså inflationstakten i fortsättningen exakt visa KPI-talets förändring.

SCB kommer att redovisa en serie med inflationstal som är omräknade enligt den ändrade metoden, för tiden sedan 1980.

Förbättrad indexkonstruktion

Själva KPI-talen redovisas även i fortsättningen som indextal med basår 1980=100. KPI-talen förblir väl jämförbara över tiden, vilket inte störs av metodändringen.

KPI beräknas även i fortsättningen som ett s.k. kedjeindex med årliga länkar, men i en något ändrad form. Som det har varit hittills så mäter årslänken hur mycket prisnivån har förändrats från december ett år till december året efter. I fortsättningen däremot så ska årslänken mäta hur mycket den genomsnittliga prisnivån för hela året har förändrats från ett år till året efter. KPI-korgen för årslänken speglar ett genomsnitt av de båda årens konsumtionsmönster. En avslutande länk mäter prisutvecklingen fram till den senaste månaden.

Länken mellan helår beräknas som ett s.k. superlativt index (Walsh-index), eller enkelt sagt ett index som enligt index-teorin bör ge ett bra mått på konsumenternas kostnadsutveckling för en bibehållen konsumtionsnivå. Beräkningen tar där viss hänsyn till att konsumenterna anpassar sina vanor efter hur priserna skiftar. Även vårt hittillsvarande KPI försöker uppnå detta, genom vissa uppdateringar i efterhand av indexkorgen, men den ändrade indexkonstruktionen har en starkare teoretisk grund.

En annan ändring är att index på de lägsta aggregeringsnivåerna i fortsättningen räknas som geometriskt medelvärde av priskvoter. Denna metod har vissa goda egenskaper och är modern internationell praxis.

Metodändringarna börjar gälla i och med KPI för januari 2005, som publiceras i februari 2005. Metodändringarna följer förslag av Utredningen om översyn av konsumentprisindex (SOU 1999:124) och har beslutats av Nämnden för konsumentprisindex.

Mer information:

Information om KPI och övrig prisstatistik finns på SCB:s webbplats www.scb.se.

Information om förslagen från Utredningen om konsumentprisindex finns i betänkandet Konsumentprisindex, SOU 1999:124, tillgängligt på Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Närmare teknisk information om den nya indexkonstruktionen för KPI finns i en informations-pm, "Förbättrad KPI-konstruktion från januari 2005: Teknisk beskrivning", tillgänglig på SCB:s webbplats www.scb.se.

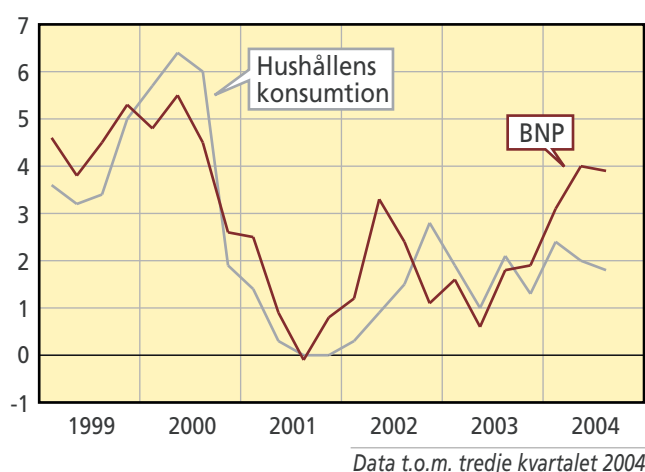
Hushållens konsumtion

Hushållens konsumtion ökade med 1,8 procent tredje kvartalet i år jämfört med motsvarande kvartal förra året. Det innebär att den kvartalsvisa konsumtionsökningen fortsätter i den takt som etablerades i slutet av år 2002. Man kan urskilja tre faser i hushållens konsumtion de senaste åren. I den första – innan den kraftiga börsnedgången inleddes våren 2000 – ökade konsumtionen tre till sex procent varje kvartal. Därefter sjönk takten till nära noll, men den återhämtade sig senare till dagens cirka två procent. Jämförelserna är i förhållande till motsvarande period föregående år och i fasta priser.

Hushållens konsumtion är den största komponenten i beräkningen av BNP från användningssidan (ungefär halva BNP). Det innebär att utvecklingen av konsumtionen ofta visar starkt samband med BNP-tillväxten. Undantag finns, t.ex. utvecklingen runt årsskiftet 2002/03. Under de två senaste kvartalen har mönstret åter brutits. Den faktiska ökningen av BNP blev 4,0 och 3,9 procent, medan hushållens konsumtion steg med mer måttliga 2,0 respektive 1,8 procent. Förklaringen till diskrepansen är att tjänsteexporten och investeringarna ökat betydligt snabbare än konsumtionen de senaste kvartalen.

BNP och hushållens konsumtion

Procentuell förändring jämfört med föregående år

Hushållens konsumtion utgör alltså i löpande priser cirka 300 miljarder kronor per kvartal, se den följande tabellen. Den största utgiftsposten är detaljhandelsvaror. Andra stora poster är boendet, transporter och fordon.

Hushållens konsumtion av varor från detaljhandeln har utvecklats förhållandevis starkt under året, särskilt under första kvartalet (+4,8 %). Efter en viss avmattning under andra kvartalet (+3,0 %) ökade konsumtionen av dessa varor åter under tredje kvartalet (+4,3 %).

Svag detaljhandel i oktober

I oktober vände detaljhandeln nedåt. Minskningen var 1,1 procent i löpande priser enligt månadsstatistiken (omsättningen i detaljhandeln). De flesta detaljhandelsbranscher redovisade en negativ utveckling. Några branscher redovisade svaga ökningstal (möbelhandel, järn- och bygghandel samt elektronikhandel). Bilhandeln visade fortsatt kraftig gång i oktober efter ett mycket svagt tredje kvartal för nybilsförsäljningen. Det kan noteras att försäljningen av begagnade bilar samtidigt ökade kraftigt.

Hushållens konsumtionsutveckling tredje kvartalet 2003 till tredje kvartalet 2004

Jämförelser med motsvarande kvartal föregående år

Hushållens konsumtion	Volymutveckling, %					Miljarder kr
	2003 kv 3	2004 kv 1	2004 kv 2	2004 kv 3	Löpande pris kv 3	
"Detaljhandel" ¹	4,0	2,3	4,8	3,0	4,3	98,7
Energi	-1,3	-9,1	-4,0	-3,9	-0,6	11,2
Transporter, fordon	2,2	2,7	-0,9	-0,4	-2,1	39,4
Övrigt	1,4	1,1	3,1	2,3	1,6	151,0
Summa	2,1	1,3	2,4	2,0	1,8	300,3

Källa: SCB:s nationalräkenskaper

Några beloppsmässigt mindre betydande poster som kan vara intressanta att kommentera när det gäller utvecklingen de senaste kvartalen är hushållens ökande konsumtion i utlandet och den kraftiga nedgången i Systembolagets försäljning. Hushållens konsumtion i utlandet har ökat mycket starkt under det här året. Ökningstalen har legat på cirka 15 procent varje kvartal. Samtidigt har utlänningars konsumtion i Sverige minskat, vilket sammantaget innebär att resevalutanettot i bytesbalansen påverkats negativt.

Att den kraftiga försämringen av resevalutanettot har en positiv inverkan på hushållens konsumtion kan felaktigt ge föreställningen att även BNP och tillväxten i Sverige gynnas av en ökad konsumtion i utlandet.

Konsumtion i utlandet höjer inte BNP

Att bestämma BNP från användningssidan är en indirekt metod där man beräknar värdet på den inhemska produktionen (förädlingsvärdet) från vad som slutligen konsumeras och investerats inom landet samt vad som exporterats till utlandet. Om hushållen använder en ökande del av sina inkomster till att köpa utländska varor och tjänster så ökar hushållens konsumtion, men den inhemska produktionen av svensktillverkade varor och tjänster påverkas inte. Alltså blir det ingen positiv effekt på BNP. Det motsatta gäller för utlänningar som köper svenska produkter. De svenska

¹ Begreppet "detaljhandel" är inte definierat i nationalräkenskaperna. I tabellen ingår viktigare detaljhandelsvaror inklusive alkoholhaltiga drycker och tobak, däremot inte apoteksvaror.

hushållens konsumtion ökar inte, däremot BNP, eftersom produktionen av svenska varor och tjänster ökar. Allt det här korrigeras via exporten och importen av varor och tjänster. Det är därför man i de svenska nationalräkenskaperna beräknar BNP som summan av konsumtion och investeringar plus nettot av export och import.

Så till den andra frågan, om alkoholen och det ökande utlandsresandet. Systembolagets försäljning har minskat kraftigt sedan införselrestriktionerna först lindrades och därefter i praktiken avskaffats. Minskningen ligger på cirka 10 procent per kvartal totalt och för sprit cirka 15 procent. Samtidigt har som nämnts hushållens konsumtion i utlandet ökat med ungefär motsvarande siffror. Jämförelsen haltar dock eftersom det handlar om beloppsmässigt helt olika storheter. Nedgången i Systembolagets försäljning motsvarar i pengar cirka 700 miljoner kronor per kvartal medan ökningen av konsumtionen i utlandet hamnar på nära två miljarder för ett kvartal. Det går alltså inte att utifrån tillgänglig statistik dra några slutsatser om omfattningen av den ökande alkoholförseln från utlandet. Här finns också en komplicerad problematik som handlar om pris och volym vilket vi inte fördjupar oss i här.

Ett annat område där stora volymförändringar redovisas i statistiken är elektronikhandeln (audio, foto och datorutrustning). De kvartalsvisa ökningstalen (volym i förhållande till föregående år) har enligt nationalräkenskaperna legat på cirka 20 procent i år. Ändå är försäljningen i löpande priser endast marginellt högre (5,2 miljarder tredje kvartalet i år mot 5,1 förra året). Prissänkningar och kvalitetsförbättringar förklarar helt volymtillväxten, vilket också innebär att hushållen har kunnat tillgodose sina ökade behov av elektronikartiklar utan att nämnvärt behöva lätta mer på plånboken.

Sparandet fortsatt högt

När det gäller inkomstsidan så uppgick ökningen av de disponibla inkomsterna till 8 miljarder tredje kvartalet i år jämfört med motsvarande förra året. Den förhållandevis dämpade utvecklingen av konsumtionen har resulterat i att sparandet enligt nationalräkenskaperna ligger på en fortsatt hög nivå, motsvarande en årlig nettosparkvot på cirka 8 procent. Det höga sparandet kan verka förvånande mot bakgrund av den svaga dollarn och de rekordlåga räntorna, som borde innebära en stimulans för konsumtion och investeringar på bekostnad av det finansiella sparandet.

Finansräkenskaperna/Sparbarometern ger en annan bild av hushållssparandets utveckling. Här redovisas en nedgång i det finansiella sparandet för de tre första kvartalen jämfört

med motsvarande period ett år tidigare (från cirka 57 till 27 miljarder kronor). Den ökade upplåningen på kreditmarknaden är den främsta orsaken till nedgången i det finansiella sparandet. En förklaring till skillnaden i utvecklingen av sparandet, respektive det finansiella sparandet, är de ökade småhusinvesteringarna som utgör sparande i "reala" tillgångar. Dessa minskar det finansiella sparandet, men inte nettosparandet och sparkvoten. Småhusinvesteringarna ökade med 5 miljarder de tre första kvartalen i år jämfört med föregående år.

Olika konsumtionsposters bidrag till BNP-tillväxten

I resonemanget ovan angående hushållens konsumtion i utlandet nämndes att metoden att beräkna BNP från användningssidan är en indirekt metod. Det innebär att det egentligen inte går att mäta konsumtionens (och andra poster på användningssidan) faktiska bidrag till BNP-tillväxten med nuvarande statistikunderlag. De olika konsumtionsposterna måste i så fall rensas från importinnehållet i produkterna. Ändå kan det finnas analytiska skäl för att redovisa "bidragen", t.ex. för att visa den totala efterfrågetillväxten i ekonomin. När vi fortsättningsvis använder begreppet "bidrag till BNP-tillväxten" är det i betydelsen beräknings- eller efterfrågekomponenternas bidrag till BNP-tillväxten.

Av tabellen nedan framgår att i likhet med tidigare så gav detaljhandeln det största bidraget av de olika konsumtionslagen, följd av konsumtionen i utlandet och utlänningars konsumtion i Sverige samt rekreation och kultur. Minskningarna i alkohol- och nybilsförsäljningen bidrog till att hålla nere efterfrågetillväxten under tredje kvartalet i år.

Olika konsumtionsposters bidrag till BNP-tillväxten

Förändring i procent jämfört med året innan

Poster som gav största bidragen till BNP-tillväxten...

	År 2003		År 2004		
	kv 3	kv4	kv 1	kv 2	kv 3
Hushållens konsumtion totalt	1,1	0,6	1,1	1,0	0,9
"Detaljhandel"	0,6	0,5	0,7	0,5	0,6
Rekreation o kultur	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3
Konsumtion utomlands, netto	0,0	0,0	0,3	0,3	0,4

... och poster som ger negativa bidrag till BNP-tillväxten

	År 2003		År 2004		
	kv 3	kv4	kv 1	kv 2	kv 3
Nya bilar	0,1	0,1	0,0	0,0	-0,1
Alkohol	0,0	0,0	-0,1	0,0	-0,1

Offentlig konsumtion

Den offentliga konsumtionen minskar

Den offentliga konsumtionen var under årets tredje kvartal lägre än under samma period förra året. Utvecklingen beror framförallt på en minskning av förbrukningen hos de statliga myndigheterna. Även sparkraven i den offentliga sektorn slår igenom på sysselsättningen. Både under andra och tredje kvartalet i år minskade antalet sysselsatta i offentlig sektor jämfört med motsvarande period föregående år, även om nedgången bara var ett par tiondels procent. Nedgången ska dock ses i ljuset av att Huddinge sjukhus återförts till landstingets egen regi från och med 2004. Även Helsingborgs sjukhus och Ängelholms lasarett återfördes från och med maj 2003. Avbolagiseringen leder till en omfördelning inom konsumtionen, något som tillfälligtvis även påverkar jämförelser bakåt i tiden. Detta beskrevs mer utförligt i årets första nummer av denna rapport. Dessa omfördelningar gör att antalet sysselsatta i de landstingskommunala myndigheterna ökade under 2004. Rensat för denna effekt uppvisar även landstingen en sysselsättningsminskning

Även antalet arbetade timmar, kalenderkorrigerade och i årstakt, minskade under tredje kvartalet. En bidragande orsak till denna utveckling var att semesteruttaget inom den offentliga sektorn under tredje kvartalet i år var högre än förra året. Konsumtionsutgifterna i offentlig sektor består till ungefär 60 procent av arbetskraftskostnader. Mätt i fasta priser utgörs den kvartalsvisa volymförändringen i arbetskraftskostnaderna av förändringen i antalet kalenderkorrigerade arbetade timmar.

I nationalräkenskapernas årsberäkningar bestäms utvecklingen av arbetskraftskostnaderna i fasta priser av de faktiskt arbetade timmarnas utveckling och i kvartalsberäkningarna av de kalenderkorrigerade arbetade timmarnas utveckling. Helåret 2004 har fyra fler arbetsdagar än 2003, något som

leder till en betydande kalendereffekt. För att volymutvecklingen av arbetskraftskostnaderna inte ska underskattas vid kvartalsberäkningarna under 2004 så görs ett tillägg till utvecklingen av de kalenderkorrigerade arbetade timmarna vid beräkningen av volymutvecklingen för arbetskraftskostnaderna. Volymutvecklingen för arbetskraftskostnaderna var därför under tredje kvartalet något positiv, men utvecklades betydligt svagare än första och andra kvartalet, medan antalet kalenderkorrigerade arbetade timmar utvecklades negativt. I årets andra nummer av Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv (juni) diskuteras detta närmare.

Att semesterns förläggning haft en neddragande effekt på antalet arbetade timmar i offentlig sektor bidrog till den svaga konsumtionsutvecklingen tredje kvartalet.

Offentlig konsumtion

	År 2003	kv 1 04	kv 2 04	kv 3 04	kv 3 03
Totalt	0,8	0,8 (1,0)	1,3 (1,1)	-0,5	1,7
Landsting	1,2	0,7	0,3	0,5	1,9
Kommuner	0,5	1,6 (1,8)	1,8 (1,5)	0,0	2,8
Staten	0,8	-0,6 (-0,1)	1,4 (1,3)	-2,2	-0,4

Anm.: I samband med beräkningarna av tredje kvartalet har även vissa revideringar gjorts av föregående kvartal. Tidigare publicerade uppgifter presenteras inom parentes.

Revideringar och kvalitet

Sedan föregående kvartalsberäkning har kommunernas räkenskapssammandrag för 2003 blivit tillgängligt. Detta gör att olika fördelningar som nationalräkenskaperna måste göra, nu kan baseras på senaste årsutfallet. Denna kvalitetshöjning i de kommunala beräkningarna har också lett till vissa konsekvensjusteringar av den kommunala konsumtionen för första och andra kvartalet 2004. Även något reviderade uppgifter i enkäten för första och andra kvartalet 2004 har lett till förändringar.

Fasta bruttoinvesteringar

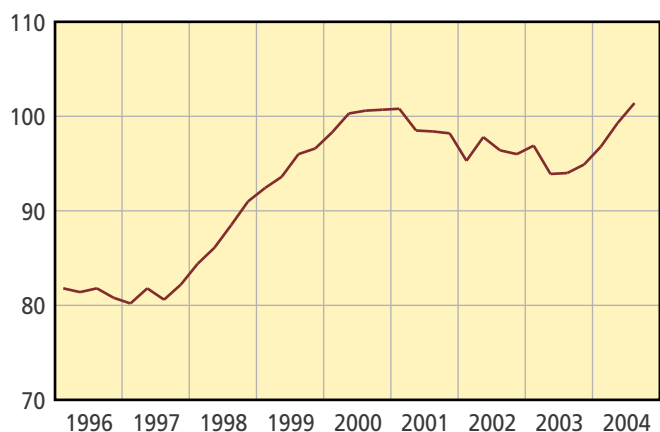
Investeringarna ny drivkraft i ekonomin

I de senaste nationalräkenskaperna för tredje kvartalet i år är det positiva omslaget för investeringarna ännu tydligare än tidigare. Redan i räkenskaperna för andra kvartalet framgick det relativt tydligt att de fasta bruttoinvesteringarna åter var på väg att öka. De senaste uppgifterna för investeringarna visar nu att uppgången hållit i sig under tredje kvartalet.

Bruttoinvesteringarna har blivit en ny drivkraft för den ekonomiska tillväxten i år. När investeringarna senast utgjorde en viktig drivkraft i ekonomin var i slutet på den förra högkonjunkturen, fram t.o.m. första halvåret 2000.

Bruttoinvesteringar

Volymindex 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

Data t.o.m. tredje kvartalet 2004

Från andra till tredje kvartalet i år ökade de fasta bruttoinvesteringarna med 2,1 procent, säsongrensat, dvs. med 8,7 procent omräknat i årstakt. Det är i stort sett samma ökningstakt som under första halvåret i år. De fasta bruttoinvesteringarna ligger nu t.o.m. på en något högre nivå än under det senaste högkonjunkturåret 2000. Att näringslivets investeringsvilja för närvarande är stark styrks av företagens planer i den senaste investeringsenkäten från oktober-november i år, som för övrigt nationalräkenskapernas beräkningar för investeringarna i hög grad baseras på.

Investeringsenkäten pekar på en uppgång för de totala industriinvesteringarna, med ca 5 procent i år för att sedan beräknas stiga ännu något snabbare nästa år. Större delen av den planerade uppgången i år härrör emellertid från ett begränsat antal branscher som livsmedelsindustri, massa- och pappersindustri, kemi- samt maskinindustri. Inför nästa år utmärker sig särskilt motorfordonsindustrin, tillsammans med massa- och pappersindustrin, med kraftigt ökade investeringsplaner.

Det bör dock framhållas att näringslivets investeringar för tredje kvartalet fortfarande är osäkra då uppgifterna bygger på investeringsenkäten från oktober. Vid svarstillfället för enkäten, vid månadsskiftet september-oktober, var det faktiska utfallet för tredje kvartalet fortfarande okänt för många företag. Ett säkrare underlag för investeringarna för tredje kvartalet (och även första och andra kvartalen) i år kommer att finnas i samband med publiceringen av nästa investeringsenkät i mars 2005.

Dessutom bör användare av statistiken vara medvetna om att det säsongrensade förändringstalet för de senaste kvartalerna får ett särskilt starkt genomslag på den säsongrensade utvecklingen om det inträffat en "vändpunkt" i utvecklingen, exempelvis i det här fallet för investeringarna i år. Uppsvinget i slutet av tidsserien, alltså andra och tredje kvartalet i år, får kraftigt genomslag på tidsserien även bakåt i tiden, upp till hela två år. Eftersom de senaste kvartalsciffrorna ännu inte baseras på mer definitiva utfall bör därför den säsongrensade utvecklingen tolkas med försiktighet, se vidare avsnittet på sidan 13–14.

Stort bidrag till BNP-tillväxten

Under tredje kvartalet i år var de fasta bruttoinvesteringarna 8,8 procent högre än under motsvarande kvartal 2003. Det innebär att de denna period gav ett positivt bidrag till BNP-tillväxten med 1,4 procentenheter. Under första halvåret beräknas investeringarna nu ha ökat med 2,9 procent jämfört med första halvåret 2003, vilket innebär en upprevidering från tidigare beräknade 2,2 procent. För de tre första kvartalerna i år sammantagna var uppgången i bruttoinvesteringarna 4,7 procent, jämfört med motsvarande period i fjol.

Det var åter en uppgång av näringslivets investeringar som helt svarade för ökningen i de fasta bruttoinvesteringarna totalt det senaste kvartalet jämfört med motsvarande kvartal förra året. De offentliga myndigheternas investeringar minskade på nytt, med 2,5 procent. Både de statliga – bl.a. genom lägre investeringar i vägar – och kommunala myndigheterna, drog ned sina investeringar under tredje kvartalet, med 1,3 respektive 3,6 procent. Nedgången i de kommunala investeringarna har nu pågått sedan årsskiftet 2002-2003 medan fallet i de statliga investeringarna började senare, fr.o.m. fjärde kvartalet i fjol.

Fortsatt bred uppgång inom näringslivet

Uppgången av investeringarna inom näringslivet från andra kvartalet i år fortsatte även under tredje kvartalet. Det var egentligen endast för byggindustrin som investeringarna föll under tredje kvartalet. Även för detalj- och partihandeln, som länge varit inne i en svag investeringskonjunktur, steg investeringarna för andra kvartalet i följd, med nära 5 procent.

Ett ännu snabbare omslag i företagens investeringsvilja har i år registrerats för branschen företagstjänster m.m. Efter en första svag uppgång under första kvartalet har branschens investeringar ökat med hela 26 procent andra kvartalet och 32 procent tredje kvartalet. Detta trots att konjunkturuppgången inom branschen ännu inte tagit någon riktig fart. En annan snabb vändning har också skett för post och teleföretag, som redovisade ökade investeringar med drygt 8 procent under såväl andra som tredje kvartalet. Det innebär en rejäl återhämtning från i fjol då investeringarna för denna bransch rasade med över 20 procent.

Kapacitetsutnyttjandet fortsätter att stiga

Ett utmärkande drag för utvecklingen inom tillverkningsindustrin har tidigare varit successivt stigande kapacitetsutnyttjande samtidigt som investeringarna fallit. Trendbrottet med stigande industriinvesteringar även under tredje kvartalet tycks dock inte fått uppgången i kapacitetsutnyttjandet att stanna av. I stället fortsatte detta att stiga – parallellt med en ny mycket kraftig uppdragning av produktionsnivån inom industrin. Kapacitetsutnyttjandet steg till den nya rekordnivån 91,1 procent tredje kvartalet. För branscher med ett i nuläget starkt konjunkturläge, som stål- och metallverk, motorfordonsindustri och teleproduktindustri är kapacitetsutnyttjandet så högt som mellan ca 94 och 96 procent.

Enhetlig investeringsbild

Även för tredje kvartalet är investeringsbilden, sett till typen av investeringar, relativt enhetlig även om det största bidraget till uppgången kommer från maskininvesteringarna och bostadsbyggandet.

Maskininvesteringarna ökade nu kraftigt, med runt 11 procent, för andra kvartalet i följd. Utvecklingen av investeringarna i transportmedel visar ett liknande mönster, men här är uppgången ännu starkare med en ökning på drygt 18 procent tredje kvartalet efter en tillväxt på drygt 13 procent andra kvartalet. Även för posten övriga investeringar, som numera främst omfattar programvaror m.m. har ökningstakten stegrats i år till en uppgång med nära 10 procent under tredje kvartalet.

Stegrad uppgång i bostadsbyggandet...

Den förbättrade byggkonjunkturen avspeglas i en allt starkare uppgång i byggnadsinvesteringarna, som under tredje kvartalet ökade med totalt ca 5 procent efter en ökning med ca 2 procent andra kvartalet. Bilden av byggnadsinvesteringarna är dock fortfarande tudelad, med en kraftig ökning – och i fortsatt accelererande takt – av bostadsinvesteringarna. Samtidigt fortsatte investeringarna i övriga byggnader och anläggningar att minska, dock i avtagande takt.

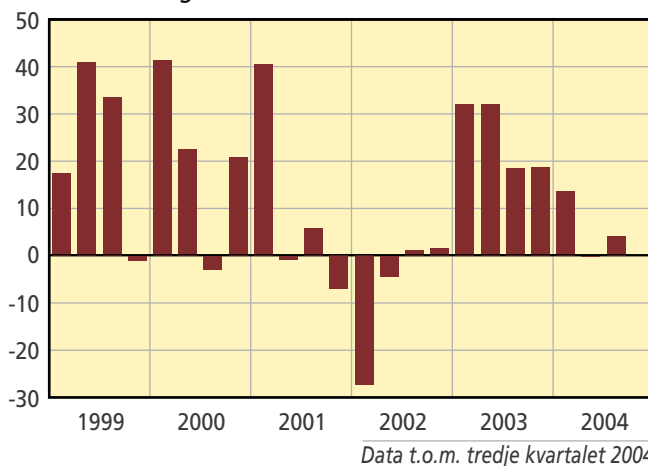
Bostadsinvesteringarna ökade med ca 20 procent tredje kvartalet följt på en nästan lika stark uppgång andra kvartalet. Det innebär att tillväxten i bostadsbyggandet nu stegrats kvartal för kvartal sedan första kvartalet i fjol. Under en längre tid är det småhusbyggandet som stått för den snabbaste tillväxten inom sektorn, men under tredje kvartalet ökade byggandet av flerbostadshus snabbare, med 23 procent samtidigt som småhusbyggandet steg med drygt 17 procent.

... men dämpning för byggloven

Uppgången i bostadsbyggandet har föregåtts av en kraftig ökning av beviljade bygglov, mätt som bruttoarea, för bostäder under 2003 och fram t.o.m. första kvartalet i år. Därefter har dock en kraftig dämpning skett, så att ökningen under andra och tredje kvartalen sammantagna uppgår endast till ett par procent jämfört med motsvarande period 2003. För samtliga byggnader har byggloven, mätt som bruttoarea, minskat rejält under både andra och tredje kvartalet i år.

Beviljade bygglov, bruttoarea

Bostäder och fritidshus. Förändring från motsvarande kvartal föregående år. Procent

Byggkonjunkturen har förbättrats successivt under året. Sedan vändningen kom för branschen i början på året har efterfrågan hela tiden ökat i en snabbare takt än företagen väntat sig. Av Konjunkturbarometern för oktober framgår att orderläget hade förbättrats ytterligare, och fem av sex företag var då nöjda med orderstockens storlek. Byggandet förutses komma att öka betydligt de närmaste månaderna, och det är framför allt för annat husbyggande än bostäder som företagens byggplaner pekar uppåt. Byggföretagen har dock ännu inga planer på att öka antalet anställda.

Revideringar och säsongrensning

Att revideringar av de faktiska statistikuppgifterna har konsekvenser för de säsongrensade serierna torde de flesta statistikanvändare vara medvetna om. Revideringarna av de faktiska uppgifterna är emellertid endast en delförklaring till revideringar bakåt i tiden av säsongrensade serier. I denna artikel belyser vi hur och varför de senaste faktiska uppgifterna för en tidsserie kan slå igenom på de säsongrensade serierna tillbaka i tiden. Vi vill peka på att som användare av säsongrensade serier bör man vara uppmärksam på om de sista observationerna i serien avviker från serien i övrigt. Då måste man nämligen räkna med att kommande revideringar av de säsongrensade serierna torde bli större än "normalt". Vi exemplifierar med serien över totala bruttoinvesteringar och BNP enligt nationalräkenskaperna.

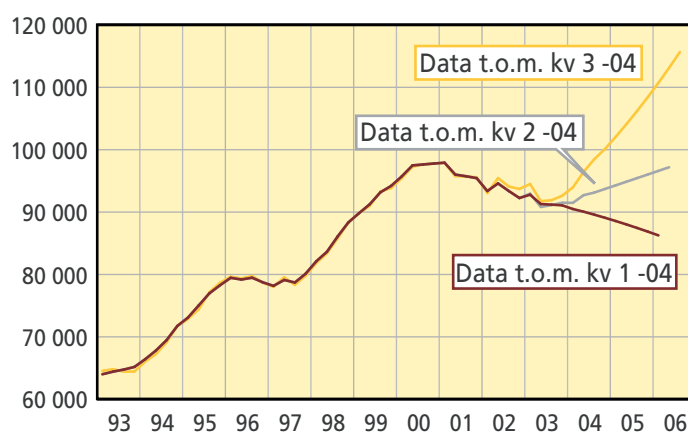
För att förstå revideringarna görs först en kort beskrivning av säsongrensningen av nationalräkenskaperna vid SCB¹. Vid säsongrensning av en tidsserie som omfattar värdena $Y_1, Y_2, \dots, Y_n$, skattas först en modell av tidsserien, som också alltid inkluderar en prognos för serien två år framåt.

Denna modell väljs efter en princip som inom den statistiska litteraturen kallas "likelihoodprincipen". Med denna princip väljs den modell som ger den bästa förklaringen till de faktiskt observerade värdena i serien. Antal arbetsdagar i en period ingår som en förklaringsvariabel i denna modell. Den skattade modellen beskriver dynamiken i serien, t.ex. hur tidssamband i serien ser ut. Dessa skattade samband är formulerade i termer av s.k. parametrar, som beskriver sambandens storlek och riktning.

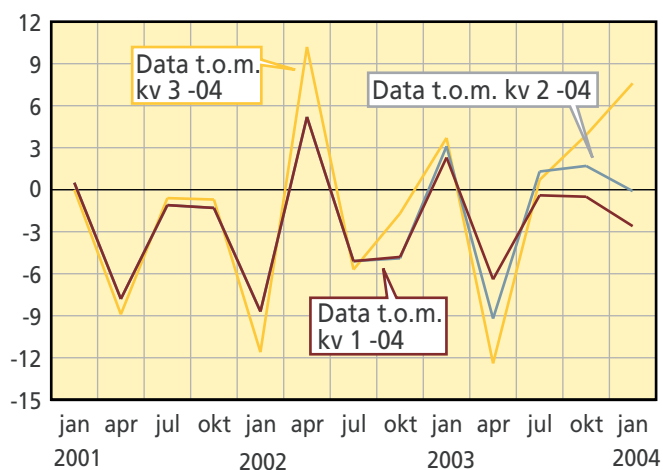
När en ny observation läggs till serien, dvs. när serien är $Y_1, Y_2, \dots, Y_{n+1}$, ändras normalt de skattade parametrarna. De prognoser som görs på basis av serien $Y_1, Y_2, \dots, Y_n$ respektive serien $Y_1, Y_2, \dots, Y_{n+1}$ är i allmänhet olika beroende på den nya observationens egenskaper. Om den nya observationen Y_{n+1} har ett stort "nyhetsvärde", dvs. avviker från den tidigare utvecklingen $Y_1, Y_2, \dots, Y_n$, blir prognoserna olika. Detta beror bl.a. på att skattningarna av parametrarna blir olika. Dessutom kan man säga att den sista observationen utgör en språngbräda för prognosen. Om Y_{n+1} är ett "ovanligt" högt värde, kommer detta att påverka alla prognosticerade värden i serien. Sker det dessutom revideringar av faktiska värden bakåt i tiden omfattande t.ex., de senaste två åren, kan revideringarna hos de skattade parametrarna bli stora med ytterligare földeffekter på prognoserna i samband med säsongrensningen. Man kan då fråga sig varför vi utnyttjar prognoser vid säsongrensningen. Det har visat sig att trots att prognoserna alltid är osäkra, skulle revideringarna av säsongrensade serier bli större än om vi inte skulle använda prognoser.

För att estimera säsongkomponenten i serien och hur denna utvecklas över tiden, utnyttjas de prognosticerade värdena som om de vore faktiska värden. Prognoserna av serien har således en direkt påverkan på de säsongrensade serierna. Revideras prognoserna, revideras också den säsongrensade serien.

Säsongrensade investeringar
Prognoser 2004–2006. Miljoner kronor

Säsongrensade investeringar
Förändring från föregående kvartal uppräknat till årstakt. Procent

Som illustration redovisas två diagram. I det första diagrammet visas tre säsongrensade serier avseende de totala bruttoinvesteringarna i ekonomin i fasta priser inklusive prognoser två år framåt. I det andra diagrammet redovisas förändringen från föregående kvartal uppräknat till årstakt.

Den nu officiella serien avseende investeringarna är den övre i första diagrammet. Om vi tar bort den sista observationen och säsongrensar serien får vi serien som ligger i mitten. När vi slutligen tar bort två observationer, och säsongrensar, får vi serien som visar "data t.o.m. kv 1 -04".

¹ En utförligare presentation finns på SCB:s webbplats http://www.scb.se/statistik/OV/AA9999/2003A01/AA9999_2003A01_BR_X100ST0311.pdf

De prognoser som utnyttjas vid säsongrensningen av dessa serier omfattar perioden fram till och med tredje kvartalet 2006, andra kvartalet, 2006 samt första kvartalet 2006 för respektive serie.

Prognosen som bygger på data till och med första kvartalet i år indikerar en negativ utveckling av investeringarna. Prognosen utifrån data till och med andra kvartalet indikerar däremot en positiv utveckling. På basis av data till och med tredje kvartalet indikerar i stället prognosen en stark positiv utveckling.

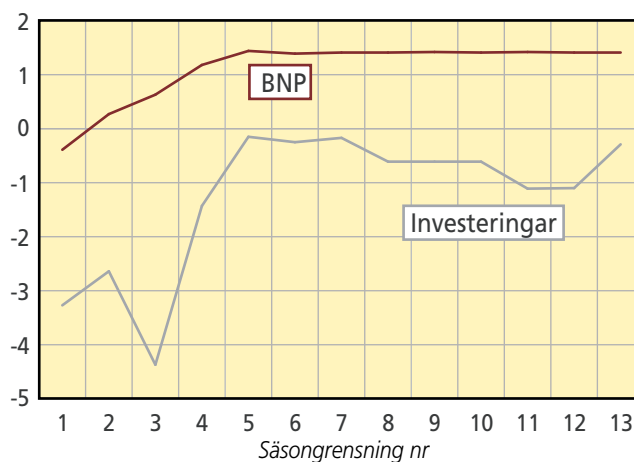
Beroende på att de tre sista observationerna i serien inkluderar en vändpunkt, får vi med andra ord mycket olika prognoser. Detta medför att de säsongrensade serierna och förändringarna över tiden enligt det andra diagrammet blir mycket olika i slutet på serierna. Serien ger en minskning med ca 2,5 procent första kvartalet. Serien som bygger på data t.o.m. andra kvartalet visar i stället oförändrade investeringar, medan den nu officiella serien visar en ökning med ca 7,5 procent. Två nya observationer i serien har alltså förändrat bilden av investeringarna från en minskning till en kraftig ökning.

Skillnaden i värde mellan serierna för samma kvartal är ett mått på revisionsfelet hos de säsongrensade serierna. Vi kan se att revisionsfelet är störst i slutet på serien och minskar med tidsavståndet bakåt i tiden. För data två år bakåt i tiden och äldre, är revideringarna av de säsongrensade värdena obetydliga, vilket framgår av diagrammen. Det definitiva revisionsfelet avseende första kvartalet 2004 kan beräknas först under 2006.

Revideringarna av de säsongrensade investeringarna är normalt större än revideringarna av BNP. Revideringarna har normalt en 'profil' som illustreras i följande diagram. Diagrammet visar förändringen mellan andra och tredje kvartalet 2001 i procent uppräknat till årstakt för BNP och totala investeringar. Underlagen är här säsongrensade serier där den horisontella axeln avser 'säsongrensning nr'. Säsongrensning nr 1 är den första säsongrensningen som innefattar tredje kvartalet 2001. Den första rensningen ger en BNP-utveckling på -0,4 procent. Den andra +0,3 osv. Rensning nr 5 ger värdet 1,4. Revisionsfelet hos den första

rensningen av BNP är ca 1,8 procentenheter (uppräknat till årstakt). Fr.o.m. den femte säsongrensningen är BNP-förändringen mycket stabil. 'Profilen' för revideringarna hos investeringarna är något annorlunda. Den första rensningen ger en utveckling på -3,3 med följande revideringar -2,6, -4,4 osv. Serien har ännu inte stabiliserat sig utan vi har förändringar som varierar runt -0,5 för tredje kvartalet 2001.

Säsongrensad BNP och investeringar 3 kv 2001
Förändring från föregående kvartal, årstakt. Procent

Exemplet ovan visar starka effekter på den säsongrensade serien vid vändpunkter. Eftersom de prognoser som används vid säsongrensningen utnyttjar s.k. linjära modeller, blir prognoserna vid vändpunkter i allmänhet dåliga. Detta medför att revideringarna i de säsongrensade serierna då också blir som störst.

Det finns även andra orsaker till revideringar hos säsongrensade serier. Ett exempel är att byta modell för tidsserien. SCB gör en årlig översyn av säsongrensningen inklusive val av bästa modell för serien. Då har kvartalsserierna utökats med fyra observationer. Dessa kan innebära förändrade egenskaper hos serierna. Om det finns en avsevärt bättre modell för en serie används denna. Om man använder automatiska algoritmer för modellval vid säsongrensning är modellbyte vanligt. Detta skulle leda till att revisionerna av säsongrensade serier skulle bli ännu större än vad de är i dag. SCB har här en viss konservatism för att undvika revisionsfel beroende på modellbyte.

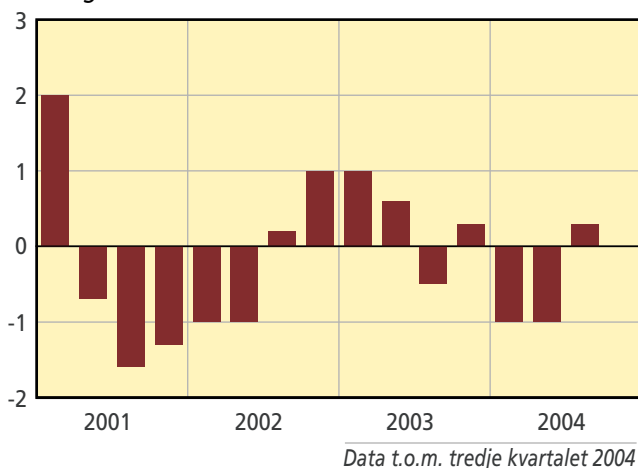
Lagerinvesteringar

Lagren bidrog till BNP-tillväxten

Den nedåtgående trenden för lagercykeln – med successivt avtagande bidrag från företagens lager till BNP-tillväxten – bröts enligt nationalräkenskaperna under tredje kvartalet i år. Denna trend som hållit i sig sedan början på 2003 förstärktes under första halvåret i år i samband med det snabba och bredare uppsvinget för industrin. Lageravvecklingen under denna period, främst hänförligt till industrin, medförde att näringslivets lager gav ett stort negativt bidrag till BNP-tillväxten, med 1 procentenhet både första och andra kvartalet i år.

Lagerinvesteringarnas bidrag till BNP-tillväxten

Jämförelse med motsvarande kvartal
föregående år. Procentenheter

Under tredje kvartalet däremot gav näringslivets lager ett positivt bidrag till BNP-ökningen, med 0,4 procentenheter. Trots lagrens positiva inverkan på tillväxten under denna period fortsatte lagren att minska inom näringslivet även under tredje kvartalet i år. Genom att lageravvecklingen var av mindre omfattning under tredje kvartalet i år jämfört med tredje kvartalet i fjol blev lagrens bidrag till BNP-tillväxten positivt.

Inom näringslivet var det, enligt nationalräkenskaperna, främst industrins lager av produkter i arbete och av färdigvaror som minskade under tredje kvartalet, om än inte lika kraftigt som under motsvarande kvartal året innan. Samtidigt har industriföretagen under denna period, i anslutning till den kraftiga uppdragningen av produktionsnivån under senare tid, ökat sina lager av insatsvaror. Inom handeln

fortsatte företagens lager att byggas på, men i något mindre omfattning jämfört med tredje kvartalet i fjol.

Under tredje kvartalet i år har enligt Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer de största lagerneddragningarna inom industrin skett inom branscherna stål- och metallverk samt metallvaru- och transportmedelsindustri. I motsatt riktning har utvecklingen gått för massaindustrin, där färdigvarulagren ökade betydligt under tredje kvartalet i år efter de neddragningar som tidigare skett under första halvåret. Även för sågverken skedde under tredje kvartalet en ytterligare ofrivillig lageruppbyggnad, men nu av mindre omfattning än under de senaste fyra kvartalen.

Mer balanserad lagersituation

Efter de lagerneddragningar som skett den senaste tiden är lagren inom näringslivet som helhet vid utgången av tredje kvartalet i år något bättre balans än tidigare. Av Konjunkturbarometern framgår att lagersituationen nu liksom tidigare dock varierar en hel del mellan olika branscher. Bäst är läget för industrin där företagens lageromdömen¹ nu är de mest gynnsamma sedan den senaste högkonjunkturen vid årsskiftet 1999–2000.

Inom handeln är situationen relativt splittrad. Där är företagens missnöje över för stora lager fortfarande mest utbrett inom handeln med motorfordon. Försäljningen av bilar ökade endast marginellt under tredje kvartalet i år, vilket tycks ha inneburit att de tidigare allt för stora lagren av bilar inte kunnat nedbringas och att de tidigare svaga lageromdömena inom branschen därmed kvarstår. Vid utgången av tredje kvartalet ökade nettoandelen företag med för stora lager till hela 59 procent, vilket var en uppgång femte kvartalet i följd.

Även inom detaljhandeln anses fortfarande lagren i allmänhet vara för stora, men inom såväl dagligvaru- som sällanköpsvaruhandeln har företagens lageromdömen ändå förskjutits något i positiv riktning under tredje kvartalet. En klart avvikande utveckling inom handeln står dock partihandeln för. I samband med förstärkningen av konjunkturen inom partihandeln i år har företagens tidigare mycket negativa lageromdömen successivt förskjutits under året i en mer positiv riktning. Fortfarande är dock andelen partihandlare med negativa lageromdömen klart större än den andel som har för små lager.

¹ I Konjunkturbarometern får företagen besvara frågan om deras färdigvarulager i nuläget är för stora, lagom stora eller för små. Nettoandelen företag av de som anger för stora, respektive för små färdigvarulager bildar sedan variabeln "färdigvarulager – nulägesomdöme".

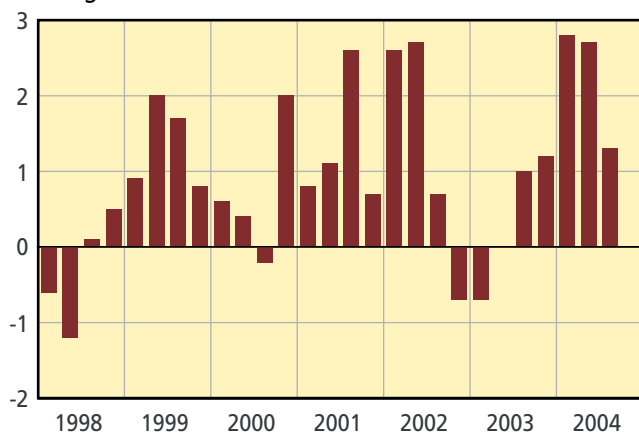
Export och import

Importen ökar farten

Under tredje kvartalet i år fick importen av varor och tjänster upp farten och steg med 2 procent från föregående kvartal, baserat på säsongrensade siffror. Exporten av varor och tjänster var nästan oförändrad. Den starkare importutvecklingen gav som resultat att exportnettots bidrag till den totala BNP-förändringen på 3,9 procent under tredje kvartalet sjönk till 1,3 procentenheter. Detta var således avsevärt mindre än de 2,7 procentenheter av den totala BNP-förändringen på 4 procent som exportnettot bidrog med under det föregående kvartalet.

Exportnettots bidrag till BNP-förändringen

Jämförelse med motsvarande kvartal
föregående år. Procentenheter

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2004

Exportnettots bidrag under tredje kvartalet till BNP-tillväxten förklaras så gott som helt av den starka ökningen av tjänsteexporten¹. Exporten av tjänster har under det senaste kvartalet ökat överraskande starkt, främst sett mot bakgrund av den svaga produktionsökningen för tjänstebanscher (se vidare avsnittet om branschutvecklingen på sid. 19). En bidragande orsak till den starka ökningen har varit utvecklingen för merchanting (se faktaruta).

Export och import av varor och tjänster

Procentuell förändring, volym

	Kvartal 3/2004 jämfört med föreg. kvartal (säsongrensade värden)	Kvartal 3/2004 jämfört med kvartal 3/2003 (faktiska värden)
Export		
Varor och tjänster	0,1	9,7
Varor	-1,1	8,3
Tjänster	2,7	14,1
Import		
Varor och tjänster	2,0	8,2
Varor	3,4	10,0
Tjänster	0,1	3,5

Källa: Nationalräkenskaperna

Ökning av merchanting

Under alla tre kvartalen 2004 höjde s.k. merchanting tjänsteexporten. Detta brukar ske när konjunkturen förbättras.

Den form av merchanting som har stora värden i tjänsteexporten utgörs av storföretags försäljning av varor som har köpts från andra företag i utlandet eller dotterbolag i utlandet. Själva produkten har skickats vidare från det producerande företaget till tredje land. Det uppstår då en marginal mellan det värde som det svenska storföretaget fakturerar köparen i tredje land och det belopp det svenska företaget betalar det producerande företaget. Ofta kan merchantingbeloppet ses som en ersättning för forskning och utveckling som har gjorts i Sverige. Denna marginal har SCB i samarbete med Riksbanken valt att lägga som tjänsteexport.

Detta medför att produktion i aktuella branscher måste höjas med motsvarande belopp som kommer med i tjänsteexporten. Produktivitetstalen blir därmed ibland svåra att tolka eftersom det rör sig om produktion som inte motsvaras av sysselsättning i Sverige. Tyvärr kan SCB inte redovisa produktionsiffror exklusive merchanting eftersom detta skulle strida mot gällande sekretessregler.

Totalt utgjorde export av merchanting de tre första kvartalen 2004 i löpande priser 24 miljarder, vilket var en ökning med sex miljarder jämfört med motsvarande period 2003. Ökningen utgjorde ca 30 procent av ökningen av tjänsteexporten de tre första kvartalen. I beloppen ingår även traditionell merchanting, vilken bedrivs av s.k. handelshus, som köper och säljer varor utomlands.

Utvecklingen av varuexporten har varit betydligt svagare än tjänsteexporten. Varuimporten har å andra sidan som en följd av det förbättrade konjunkturläget tagit fart, vilket gäller flertalet varugrupper. Framför allt har importen av verkstadsvaror ökat mycket påtagligt. Importen av tjänster har däremot varit oförändrad jämfört med andra kvartalet, enligt nationalräkenskaperna.

Mot bakgrund av den relativt svaga produktionsutvecklingen för tjänstebanscher har tjänsteexporten i samband med avstämningarna mellan produktions- och användnings-sidan i nationalräkenskaperna justerats ned. Beräkningarna av BNP från dessa två sidor skiljer ju sig vanligen åt, vilket medför att korrigeringar behöver vidtas för att få de båda sidorna att stämma med varandra och visa en konsistent BNP-utveckling.

Tjänsteexporten har följaktligen justerats ned med drygt 2 miljarder kronor i fasta priser. Denna justering sänkte exportökningen från 17,5 till 14,1 procent. Däremot har tjänsteimporten utvecklats svagt, speciellt sett mot bakgrund av den allt starkare kronkursen och hur importen i övrigt har utvecklats. Därför justerades den i samband med avstämningarna upp med drygt 2 miljarder kronor, vilket motsvarade en justering av volymutvecklingen för importen från -0,1 procent till 3,5 procent.

¹ Observera att tjänsteexporten ofta undergår stora revideringar, se SOU 2002:118 bilaga 4.

Utrikeshandeln med tjänster bygger ju sedan början av förra året på ett annat underlag än tidigare. SCB gör på uppdrag av Riksbanken en kvartalsvis insamling från företagen, medan Riksbanken tidigare baserade dessa beräkningar till största delen på betalningsanmälningar. Problem föreligger fortfarande med urvalen – det är t.ex. något oklart om alla importföretag kommer med i urvalet. Detta påverkar således i första hand statistiken över tjänsteimporten. Det finns ändå ingen grund för att anta att kvaliteten på statistiken över tjänstehandeln skulle ha försämrats efter metodomläggningen, men denna statistik bör tills vidare användas med viss försiktighet.

Importen av varor ökar snabbare än exporten

Exportvolymen av varor ökade enligt utrikeshandelsstatistikens exportvolymindex tredje kvartalet med 8,7 procent jämfört med motsvarande kvartal i fjol. Importen ökade enligt importvolymindex något snabbare eller med 9,4 procent. Ökningstalen skiljer sig alltså något från nationalräkenskapernas förändringstal (se tabellen ovan). Detta beror bl.a. på olika avgränsningar mellan vara och tjänst i utrikeshandelsstatistiken respektive nationalräkenskaperna, samt de avstämningskorrigeringar som gjorts i nationalräkenskaperna.

Export- och importvolymens utveckling för vissa varuområden

T.o.m. tredje kvartalet 2004. Förändring från motsvarande period föregående år, procent

	Export			Import		
	Kv 1-3/04	Kv 2/04	Kv 3/04	Kv 1-3/04	Kv 2/04	Kv 3/04
Totalt	10,3	13,0	8,7	7,0	8,3	9,4
Skogsvaror	3,4	4,0	2,8	5,4	-0,3	4,0
Mineralvaror	7,4	8,3	8,5	1,3	1,5	6,1
– järn o stål	5,8	6,7	8,4	-2,2	-3,0	3,0
Kemivaror m.m.	4,9	4,3	5,5	6,1	6,1	6,6
– läkemedel	2,4	0,8	1,9	-1,1	-1,9	4,1
Energivaror	24,1	44,3	15,6	-6,3	8,2	-1,3
Verkstadsvaror	13,7	17,0	11,3	11,7	12,2	15,1
– elektrovaror						
inkl. IT, telekom	23,9	29,1	21,5	28,8	29,9	30,9
–vägfordon	16,2	15,1	9,7	6,2	5,7	7,5
– personbilar	..	..	..	11,0	9,8	14,0
Övriga varor	7,9	10,8	5,8	5,7	5,5	5,9
– livsmedel o.dyl.	15,3	24,3	7,2	8,5	7,5	8,2

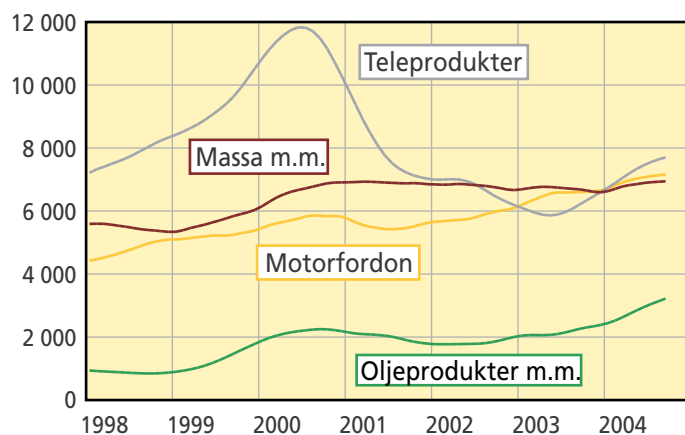
Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik (export- och importvolymindex)

Exporten av elektrovaror (inklusive IT och telekom) ökade med drygt 20 procent och återhämtningen efter nedgången under de föregående åren bekräftas återigen. Energivarorna ökade på grund av den starka exporten av oljeprodukter också kraftigt, men förändringen var mer måttlig än under föregående kvartal. Likaså fortsätter verkstadsvarorna att gå bra. Läkemedlen uppvisar däremot, liksom även var fallet föregående kvartal, förhållandevis måttliga ökningstal. I diagrammet nedan visas hur exportvärdet utvecklats över tiden för några varugrupper. Observera att varorna i detta fall är klassificerade på ett något annorlunda sätt än i tabellen över export- och importvolymens förändringar. Telekomvarornas

återhämtning är mycket tydlig. Exporten av oljeprodukter (SNI 23) har ökat mycket kraftigt under perioden och prisökningar förklarar endast en mindre del av uppgången.

Export fördelad på varor

Löpande priser. Trend. Miljoner kr

Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik

Data t.o.m. september 2004

Importen av elektrovaror (inkl. IT och telekom) ökade starkt det senaste kvartalet, liksom den gjorde under första och andra kvartalet. Importen av energivaror minskade något under tredje kvartalet jämfört med tredje kvartalet i fjol. Den kraftiga exporten av oljeprodukter har till stor del skett genom en neddragning av lagren, vilket medfört att importen påverkats endast i begränsad omfattning (se faktarutan nedan).

Kraftig exportökning av oljeprodukter

Under första halvåret tog exporten av olje- och andra energiprodukter ordentlig fart, med ökning på ca 30 procent. Både SCB:s kvantitativa energistatistik (inräknat bunkring) och exportstatistiken visar i stort sett samma utvecklingstal. Samtidigt har importen av motsvarande produkter så gott som legat stilla, enligt SCB:s utrikeshandelsstatistik.

Trots den starka nettoexporten av oljeprodukter blev bidraget till BNP-utvecklingen endast marginellt första halvåret i år eftersom en stor del togs från lager. Lagren av råolja och andra raffinerade oljeprodukter minskade kraftigt under första halvåret. Råoljan och gasbensinen minskade med 465 tusen kubikmeter, motsvarande ett värde i storleksordningen 1 miljard kronor, och lagren av raffinerade produkter (bränslen) minskade med drygt 500 miljoner kronor. Lagerneddragningen gav alltså å andra sidan ett negativt bidrag till BNP-tillväxten, som motvikt till det positiva bidraget från exporten.

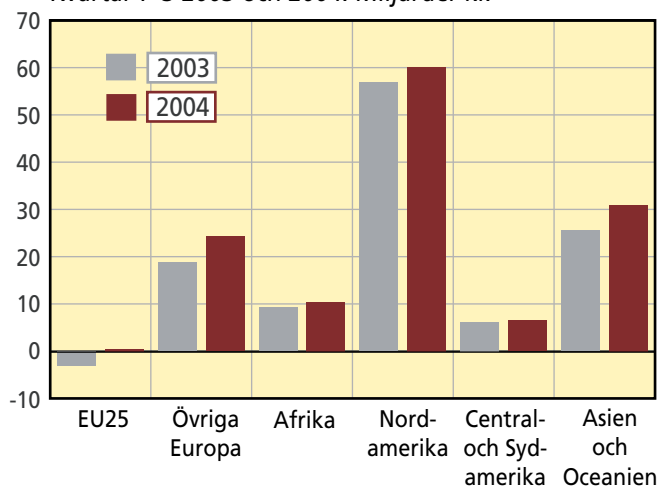
Lagerförändringen av råolja och gasbensin har tidigare inte legat med i de preliminära kvartalsvisa nationalräkenskaperna, men har från och med den senaste BNP-beräkningen inarbetats i kvartalsberäkningarna för 2002 och framåt. Vid de tidigare beräkningarna av de två första kvartalen i år har användningsidan i utgångsskedet gett orimligt höga ökningstal, delvis beroende på att lagerneddragningen av råoljan inte varit inräknad. I samband med avstämningsarbetet för första och andra kvartalen i år har beräkningarna från den s.k. användningsidsidan därför justerats ned med värden som väl täcker nedgången i råoljelagren. Därmed tog man redan i de föregående beräkningarna för första och andra kvartalet i år indirekt hänsyn till nedgången i råoljelagren

Stark exportökning till Tyskland och Danmark

Den landfördelade exporten finns endast i löpande priser och påverkas därför av prisförändringar och valutakursrörelser. Den fortlöpande försvagningen av dollarn påverkar exportvärdet negativt och givetvis i synnerhet exporten till USA. Dollarn var under tredje kvartalet i år omkring 8 procent svagare än under motsvarande kvartal i fjol, medan däremot euron var i det närmaste oförändrad. Under de tre första kvartalen i år har försvagningen av dollarn varit ytterligare någon procentenhet större, d.v.s. ca 9 procent jämfört med motsvarande period förra året.

Sveriges handelsnetto fördelat på olika landområden

Kvartal 1–3 2003 och 2004. Miljarder kr.

Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik

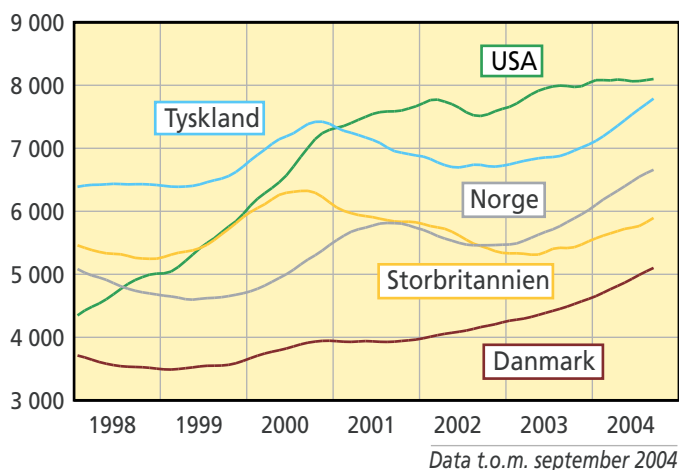
Värdet av varuexporten för årets första nio månader ökade med 9 procent från föregående år. Nära 60 procent av exporten gick till EU-länderna medan ca 13 procent gick till övriga europeiska länder och följaktligen knappt 30 procent till utomeuropeiska länder.

Värdet av exportöverskottet för varor ökade för de första tre kvartalen 2004 från 114 till 133 miljarder kronor jämfört med motsvarande period 2003, enligt utrikeshandelsstatistiken. Dryga 80 procent av exportöverskottet under 2004 härrör från handel med utomeuropeiska länder. Omkring 45 procent av det totala exportöverskottet kan hänföras till handel med Nordamerika. Gentemot EU-länderna var export- och importvärdet i stort sett lika stort.

Det kan vidare konstateras att värdet av exporten till USA har stagnerat, medan däremot exporten till Tyskland åter visar bra tillväxtsiffror, trots det tröga tyska konjunkturläget. Tyskland som, baserat på de säsongrensade värdena, passerades som största exportmarknad av USA i februari 2001, kommer om den nuvarande trenden står sig att åter bli största exportmarknad under det kommande året. Exportvärdet har under årets första tre kvartal ökat med 9 procent till Tyskland och endast med 3 procent till USA. Bortsett från USA ökar exporten i god takt till alla de stora exportmarknaderna.

Export till viktiga exportmarknader

Löpande priser. Trend. Miljonder kr

Data t.o.m. september 2004

Bland exportmarknader längre ned på listan visar bl.a. Italien, Polen och Ryssland samt inte minst Irland (36 procent ökning) och Indien (34 procent) stora ökningar under de första tre kvartalen i år jämfört med motsvarande period föregående år.

Importvärdet har för årets första tre kvartal ökat något mindre än exportvärdet, d.v.s. med 7 procent jämfört med motsvarande period föregående år. Vi har emellertid tidigare noterat att importvolymen började stiga snabbare under tredje kvartalet medan exporten minskade jämfört med andra kvartalet – detta enligt den säsongrensade utvecklingen i nationalräkenskaperna. Bland de länder som Sverige importerar mest varor från kan noteras stora ökningar från bl.a. Ryssland med hela 64 procent (ökad oljeimport), Polen med 25 procent och Kina med en ökning på 19 procent.

SCB:s ledande indikatorer

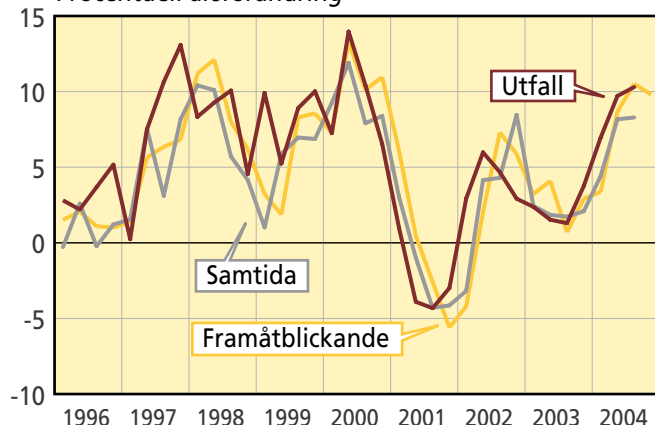
SCB:s ledande indikatorer signalerade redan i våras den starka acceleration som vi sett inträffa för industriproduktionen under andra och tredje kvartalet i år. Den framåtblickande indikatorn antydde i augusti att tillväxttakten för industriproduktionen skulle komma att ligga omkring 10 procent under tredje kvartalet. Det första utfallet för tredje kvartalet publicerades den 8 december och visar en ökning

med 10,3 procent, kalenderkorrigerat, jämfört med motsvarande kvartal 2003.

Den framåtblickande indikatorn anger att den höga tillväxttakten på runt 10 procent håller i sig under fjärde kvartalet.

Indikatorerna har inte utjämnats exponentiellt.

Ledande indikatorer för tillverkningsindustrin
Procentuell årsförändring

Så här görs diagrammet

De ledande indikatorerna, beräknas dels utifrån företagens utfall för det aktuella kvartalet och dels utifrån deras förväntningar om det kommande kvartalet, enligt Konjunkturinstitutets industribarometer. Utgångspunkten är alltså kvalitativa uppgifter från företagen om de anser att produktionen ökar, är oförändrad eller minskar. Utifrån de kvalitativa uppgifterna skattas alltså de kvantitativa enligt nationalräkenskapernas volymutveckling för tillverkningsindustrins förädlingsvärde kalenderkorrigerat. Detta görs med hjälp av ett s.k. Kalmanfilter.¹

¹ För mer information om metoden för den ledande indikatorn, se SCB:s webbplats www.scb.se/Grupp/ekonomi/_Dokument/OllerLI.pdf.

Branschutveckling

Industrin står fortfarande i hög utsträckning för tillväxten, men takten avtar

Bakom den fortsatt relativt starka BNP-tillväxten under tredje kvartalet i år ligger fortfarande industrin, men expansionen är dock inte längre exportledd, utan man har främst producerat mer för lager än normalt. Den lageravveckling som säsongsmässigt sker under det tredje kvartalet blev nämligen klart mindre än förra året. Även leveranser av investeringsvaror till den svenska marknaden gav ett viktigt bidrag.

Den kraftiga ökningen av industriproduktionen i år har föregåtts av en stadigt stigande efterfrågan på företagens produkter, i första hand från exportmarknaden. En vändpunkt på industriföretagens efterfrågekurva inföll redan vid årsskiftet 2002–2003 då en ny längre period med ökad orderingång inleddes. Den totala orderingången har därefter ökat i en allt snabbare takt, och parallellt med att orderstockarna byggts upp har industriföretagen successivt dragit upp produktionsnivån.

Industriföretagens bedömningar av sina orderstockar har blivit allt mer positiva under året. Enligt Konjunkturbarometern var i oktober tre av fyra företag nöjda med sina orderböcker. Samtidigt finns det nu tecken som tyder på att orderflödet till industrin håller på att dämpas. SCB:s orderstatistik visar, som framgår av diagrammet härintill, att industrins totala orderingång den senaste tiden ökat i en långsammare takt än tidigare.

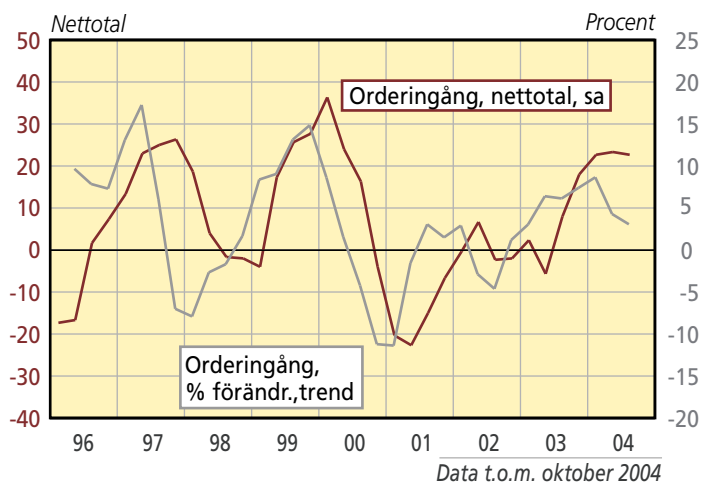
Dämpning av industrins orderingång

Under den senaste tremånadersperioden augusti–oktober steg den samlade orderingången till industrin med 3,2 procent, säsongrensat, jämfört med närmast föregående tremånadersperiod och omräknat till årstakt. Det innebär en avtagande ökningstakt för andra tremånadersperioden i följd, och en betydligt lägre takt än under tremånadersperioden februari–april då ökningstakten var som högst, på ca 9 procent. Härmed skulle en – relativ – vändpunkt på industrins efterfrågekurva kunna vara passerad. En motsvarande utveckling går dock ännu inte att spåra i Konjunktur-

barometern. Under de tre senaste tremånadersperioderna, fram t.o.m. augusti–oktober, har nettotalet för industrins totala orderingsgång varit oförändrat på +23. Det indikerar att uppgången i industrins orderingsgång, enligt Konjunkturbarometern, stannat av men ännu inte visat några tydliga tecken på att dämpas.

Det har emellertid tidigare framkommit – vilket också framgår av diagrammet – att informationen om vändpunkterna i industrins orderingsgång visar sig tidigare i SCB:s kvantitativa statistik. Den senaste – absoluta – vändpunkten för industrins orderingsgång inträffade, enligt SCB:s orderstatistik, under tremånadersperioden november 2002–januari 2003 då den nuvarande uppgångsfasen för orderingsgången inleddes. I Konjunkturbarometern inträffade motsvarande vändpunkt först under tremånadersperioden augusti–oktober 2003, dvs. tre kvartal efteråt.

Orderingsgång totalt – Konjunkturbarometern jämförd med orderstatistiken (förändring från föregående tremånadersperiod och årstakt)

SCB:s orderstatistik som bygger på företagens egen bokföring får här anses vara mer tillförlitlig än Konjunkturbarometern där företagsledningen besvarar enkäten genom att "skjuta från höften" utan tillgång till bokföringsdata. I det senare fallet finns det erfarenhetsmässigt en tendens till att överskatta utvecklingen inför en – oförutsedd kommande – avmattning, och motsvarande en tendens till att underskatta utvecklingen inför en – oförutsedd kommande – uppgång.

Produktionsuppgången för industrin har följts av en viss återhämtning för näringslivets tjänsteproduktion. Den växte med 1,1 procent säsongsrensat efter att ha legat helt still under första halvåret.

Förädlingsvärde

Förändring i procent jämfört med föregående kvartal säsongsrensat och i fasta priser.

	2004K1	2004K2	2004K3
Näringslivet ¹	1,0	1,2	1,1
Varuproducenter	2,5	1,9	2,1
Tillverkningsindustri	3,1	2,5	2,3
Tjänsteproducenter	-0,1	0,1	1,1
Fastigheter, företagstjänster	0,6	0,5	0,3

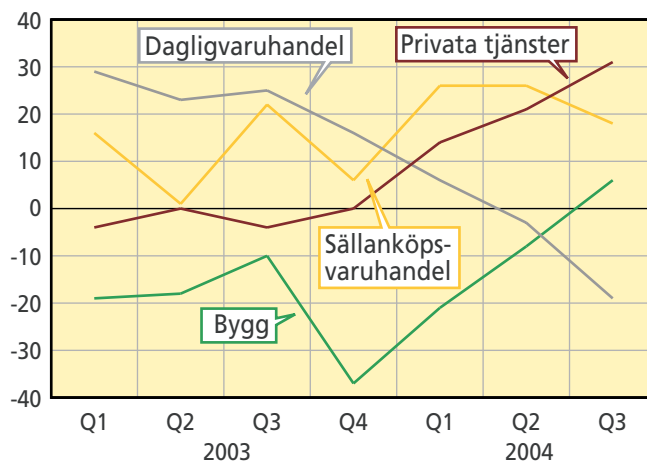
Källa: Nationalräkenskaperna.

För tjänsteproducenterna inom näringslivet innebar det senaste kvartalet en viss produktionsökning efter den totala stiltjen som rådde under det första halvåret.

Detta orsakades främst av den mycket svaga utvecklingen för såväl fastighetsförvaltning som företagstjänster, för vilka den säsongsrensade tillväxttakten legat på bara några enstaka tiondels procent hittills i år. Även handeln har haft en relativt svag utveckling då den inte växt med mer än drygt tre procent i årstakt hittills i år, vilket innebär att volymen kalenderkorrigerad överstiger fjolårets nivå med 3,5 procent det tredje kvartalet.

Enligt Konjunkturbarometern vände efterfrågan för tjänsteföretagen från negativa tal² under större delen av 2003 till klart positiva från början av 2004, vilket alltså ännu inte resulterat i någon större ökning av produktionen enligt nationalräkenskaperna. För handelns del har dock inte talen varit så positiva. Visserligen har nettotalet varit positiva för sällanköpshandeln, men det har uppvägs av de negativa talen för livsmedelshandeln.

Nettotalet för produktion respektive försäljning senaste kvartalen

Efterfrågeuppgången för uppdragsverksamhet enligt KI-barometern var också tydlig under första halvåret, men har därefter successivt mattats. Samma mönster går igen hos datakonsulter och dataserviceföretag, som ingår i branschaggregatet uppdragsverksamhet. Det har i år varit en tendens till att öka antalet anställda inom branschen, men efter sommaren har barometern för antal anställda hackat på nollinjen för datakonsulter och strax över för hela uppdragssektorn. För de flesta andra delbranscher inom den privata tjänstenärningen har utvecklingen varit än mer negativ, vilket lett till att nettotalet för hela branschen hittills i år varit negativa. Det är en sämre utveckling än vad företagen tidigare förväntat sig.

¹ Näringslivets förädlingsvärde inkl. FISIM (ofördelad förbrukning av banktjänster).

² Företagens svar uttrycks i netttotal. Netttotal är saldot mellan andelen företag som uppgett ökning respektive minskning av en viss variabel. Exempel: om 40 procent av företagen uppger att produktionsvolymen ökat och 10 procent att den minskat (50 procent uppger att den är oförändrad) så blir nettotalet i det fallet 40–10=30.

Verkstadsindustrin har fått draghjälp från den kemiska industrin

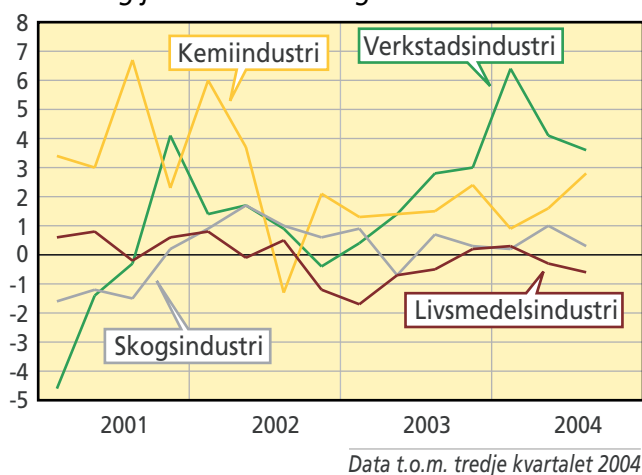
Bakom uppsvinget för industriproduktionen under det första halvåret finns främst en bredare återhämtning inom verkstadsindustrin. Under förra året visade industrin en splittrad bild, där den kemiska industrin och verkstadsindustrin fick en viss uppgång huvudsakligen förklarad av den egentliga kemiindustrin och motorfordonsindustrin. Däremot har såväl skogsindustrin som livsmedelsindustrin inte expanderat, en utveckling som inte heller har brutits under innevarande år, där det tredje kvartalet innebär en ytterligare försvagning för bägge branscherna, se diagrammet nedan.

Det första kvartalet i år innebär, sett utifrån dagens perspektiv, ett tillfälligt brott i den kemiska industrins expansion. Den är nu återigen igång med en tillväxt under det senaste kvartalet som motsvarar över 10 procent i årstakt.

Verkstadsindustrin har fortsatt att öka kraftigt från kvartal till kvartal, även om takten successivt har dämpats. Den ligger dock fortfarande på nästan 15 procent i årstakt.

Industribranschernas produktion

Säsongrensad volymutveckling. Procentuell förändring jämfört med föregående kvartal

Den svaga utvecklingen för skogsindustrin är främst beroende på trög återhämtning inom massa- och pappersindustrin och den grafiska industrin, medan trävarubranschen gått bättre. Förväntningarna för de svagare delarna är något mer positiva inför framtiden då såväl pappersindustrin som den grafiska industrin ligger på ett positivt netttotal för produktionsutvecklingen enligt KI-barometern. Företagens förväntningar om den framtida prisutvecklingen för massa- och papper är dock mycket positiva, till skillnad från trävaruindustrin som väntar sig fallande exportpriser.

För verkstadsindustrins del verkar det också vara frågan om ett stafettbyte. Bilindustrin, vars optimism inför det gångna kvartalet visade sig välgrundad, uppvisar nu ett negativt netttotal för produktionsutvecklingen för den närmaste tiden,

medan teleproduktindustrin har haft precis den motsatta utvecklingen. Deras netttotal för produktionsutvecklingen de närmaste månaderna är nu höga. Motsvarande tal för instrumentindustrin är goda, medan de andra delbranscherna ligger något lägre.

Den egentliga kemiska industrin tror också på en snabbare produktionstillväxt de kommande månaderna.

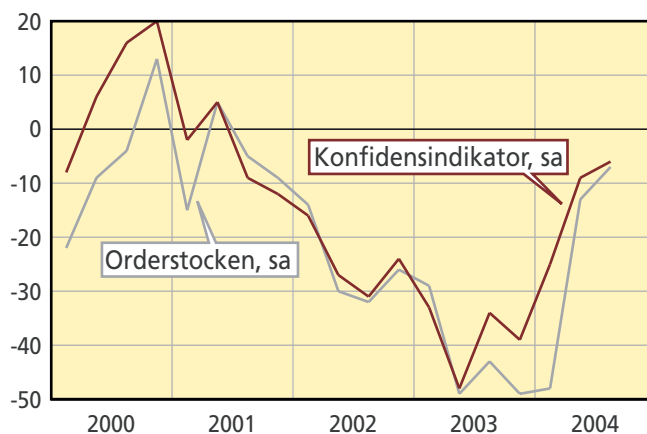
Det ljusnar för byggandet

Den uppgång som först var synlig under det andra kvartalet efter de senaste tre årens svacka i byggproduktionen har under det tredje kvartalet förstärkts. Samtliga kvartal i år uppvisar en ökning och årstakten har närmast sig 5 procent.

Orderingången till byggindustrin har förbättrats kraftigt under de senaste månaderna. Enligt Konjunkturbarmetern har de antagna anbuden markant överstigit företagens förväntningar under det senaste halvåret. Orderstocken har ökat för nästan varannat företag inom såväl bostadsbyggnadsbranschen som för dem som bygger andra hus, men ingen av delbranscherna förväntar sig någon ytterligare ökning. Såväl bedömningen av orderstocken som konfidensindikatorn ligger nu inte så långt från nollstrecket, vilket är en dramatisk förbättring under det senaste halvåret när motsvarande netttotal låg på -50 respektive -40. Stämningssläget i branschen har inte varit så pass bra någon gång under de senaste tre åren.

Konfidensindikatorn och bedömning av orderstocken

Netttotal

Källa: KI:s Konjunkturbarmeter Data t.o.m. tredje kvartalet 2004

Likafullt är en klar majoritet av de icke bostadsbyggande företagen inte nöjda med efterfrågeläget och inte heller de på anläggningssidan, där alla netttotal för den närmaste framtiden är negativa, trots att produktionen ökat en del de senaste månaderna. När det gäller sysselsättningstalen är dessa neutrala för husbyggnadsbranscherna och klart negativa för anläggningssidan.

Produktivitet utvecklingen

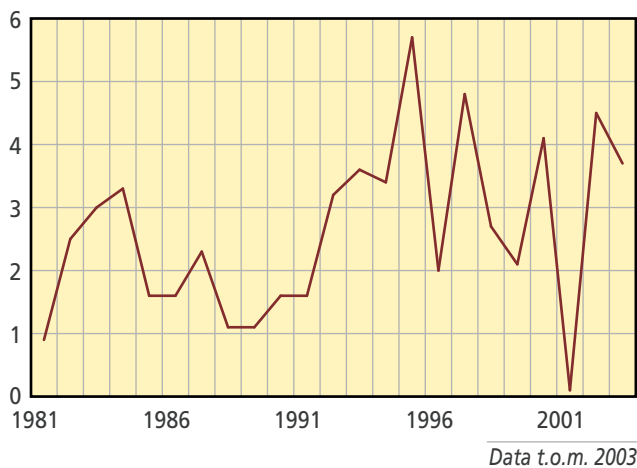
Produktivitet utvecklingen är av avgörande betydelse för de ekonomiska resurser som ett samhälle disponerar. Än så länge ges i de svenska nationalräkenskaperna inga mått på den offentliga sektorns produktionsutveckling i volym, d.v.s. vid konstanta priser. Därför är det inte så meningsfullt att studera utvecklingen av produktivitet för hela ekonomin. En analys av enbart näringslivets produktivitet utgör ett bättre alternativ. Detta kommer dock att ändras redan från och med år 2006, när volymberäkningar i nationalräkenskaperna kommer att göras för de offentliga tjänster som individerna konsumerar (i stort sett vård, skola och omsorg).

Tillväxttakten har ökat

Tillväxten i näringslivets arbetsproduktivitet, dvs. förändringen av förädlingsvärdet i förhållande till förändringen av arbetade timmar, har under den senaste tioårsperioden varit väsentligt högre än under 1980-talet, som framgår av nedanstående figur. Det har varit frågan om nästan 50 procent högre tillväxttakt. Det enda undantaget i denna bild utgörs av utvecklingen 2000–2001.

Utvecklingen för arbetsproduktiviteten i näringslivet

Procentuell förändring jämfört med föregående år

Arbetsproduktiviteten i de varuproducerande delarna har vuxit snabbare

Tjänsteproduktionens produktivitet utveckling har dock genomgående varit svagare än de varuproducerande branschernas. Detta kan dock delvis vara ett utslag av att prisdeflatering för produktionen inom den privata tjänsektorn tidigare i hög grad har baserats på löneutvecklingen inom branscherna. Under de allra senaste åren har produktionsbaserade prisindex utvecklats och successivt införts i nationalräkenskaperna.

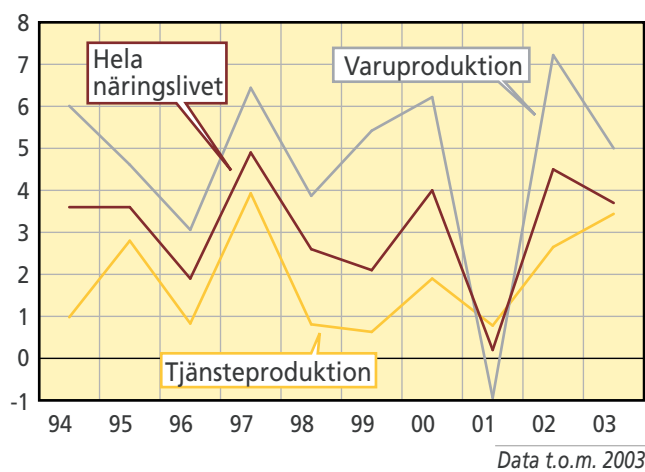
Näringslivets arbetsproduktivitet har vuxit med 3 procent per år i genomsnitt under den senaste tioårsperioden, tjäns-

tesektorn med 2 procent och varuproducenterna har nått en produktivitetstillväxt på nästan fem procent per år. Det finns inte heller någon tendens till att takten skulle avta i år.

Även om tillväxttakten i arbetsproduktiviteten varierat mellan åren så ligger alla tre kurvorna i figuren nedan i ett intervall där variationerna kring ett stabilt medelvärde inte rör sig om mer än 1,5 procentenheter upp eller ner.

Förändringar i arbetsproduktiviteten

Procentuell förändring jämfört med föregående år

En uppdelning av varuproducenterna på de viktigaste huvudbranscherna ger en splittrad bild. Den dominerande tillverkningsindustrin utgör det drivande elementet med en produktivitet utveckling på 7 procent per år, medan bygginindustrin har varierat kring nollstrecket.

Utvecklingen för de tunga tjänstebranscherna handel, respektive transporter och kommunikationer är också mycket olika. Efter en ryckig men god produktivitetstillväxt för kommunikationsbranschen, då tillväxttakten varierade mellan 3 och 8 procent per år 1994–97, har den haft mycket svårt att komma tillbaka från bottennoteringen på drygt 2 procent 1998. Det har tagit fem år av kontinuerligt ökad tillväxt för att nå en tillväxttakt på 5 procent 2003.

Tillväxttakten för arbetsproduktiviteten i handeln har däremot trendmässigt avtagit under hela perioden. Detta utgör en tydlig kontrast till den mycket starka produktivitet utvecklingen inom den amerikanska detaljhandeln under samma period.

Stabil utveckling de senaste kvartalen

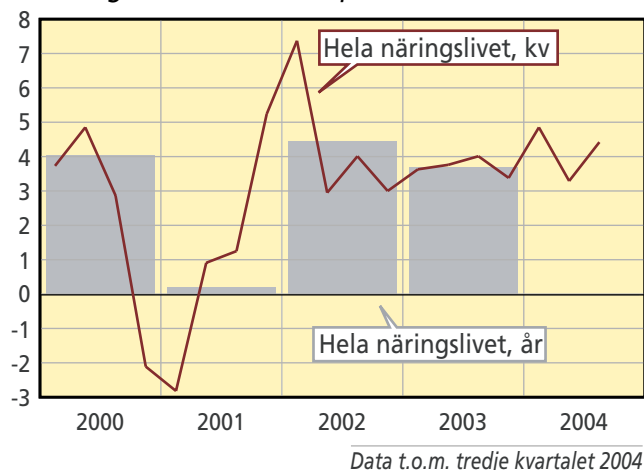
Skall man kunna följa den allra senaste produktivitet utvecklingen måste man också använda sig av kvartalsdata. Dessa är självklart mycket mer osäkra eftersom beräkningarna är baserade på ett betydligt sämre statistiskt underlag. De faktiska variationerna är också avsevärt starkare vilket gör det svårare att upptäcka strukturella förändringar. I ned-

anstående figur har såväl årsdata som kvartalsdata för hela näringslivet förts in.

Efter den mycket turbulenta inledningen på det nya årtusendet har produktivitsutvecklingen för hela näringslivet varit mycket stabil, och detta gäller också för de tre första kvartalen under detta år. Nivån är också påfallande hög. Denna har tydligen kunnat uppnås såväl på konjunkturtoppen år 2000 som, mer naturligt, under uppgången de senaste två åren. Det är bara under konjunkturedgången 2001 som produktivitsutvecklingen inte kunde upprätthållas.

Utvecklingen av arbetsproduktiviteten i näringslivet under de senaste åren

Förändring jämfört med föregående kvartal, säsongrensat och i fasta priser. Procent

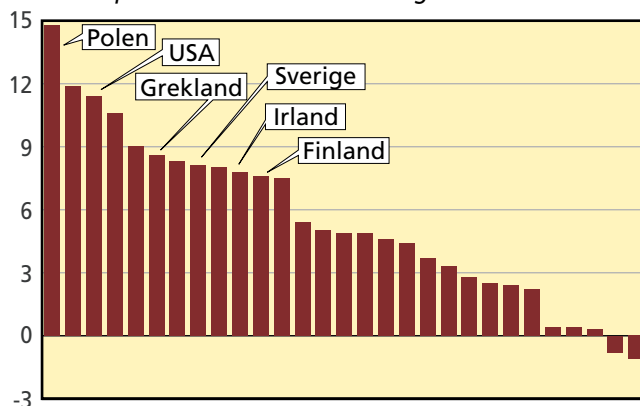
Den svenska produktivitsutvecklingen under de senaste åren står sig väl internationellt

För att få en ungefärlig uppfattning om hur den svenska produktivitsutvecklingen står sig internationellt har OECD-data över utvecklingen av hela ekonomin exklusive den offentliga sektorn utnyttjats. Proportionen mellan de delar av vissa branscher som exempelvis hälsovård och utbildning som räknas till näringslivet respektive den offentliga sektorn skiljer sig åt mellan OECD-länderna. Detta gör att jämförelsen blir lite haltande, men säger likafullt en hel del om de faktiska skillnaderna i tillväxt.

OECD har sammanställt data för perioden 2002–2004 som baseras på de faktiska data som funnits tillgängliga samt deras egna prognoser för utvecklingen under resten av innevarande år¹. Enligt OECD:s bedömning kommer Sveriges BNP-produktivitet att under de tre åren 2002–2004 sammanlagt växa med totalt drygt 8 procent vilket bara förväntas överträffas av fyra OECD-länder: Polen, Slovakien, USA och Korea. Sverige bedöms hamna i en toppgrupp bland de gamla EU-länderna tillsammans med Grekland, Irland och Finland. Bland de länder som hade den allra svagaste utvecklingen, där produktiviteten mer eller mindre stått stilla under dessa år, befinner sig Schweiz, Portugal, Italien och kanske något förvånande Mexico, med hänsyn till draghjälpen från grannen USA.

Arbetsproduktivitsutvecklingen inom näringslivet i OECD-länderna under de senaste tre åren

Arbetsproduktivitetsens förändring 2002-2004

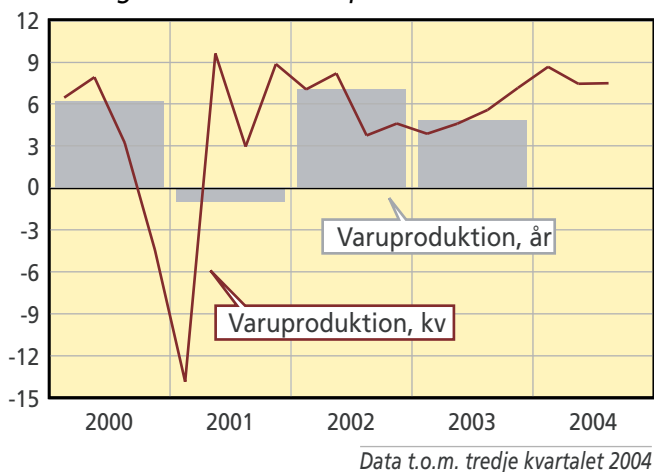

En viss tendens till minskade skillnader

Den naturliga frågan blir då vilka delar av näringslivet som skapat denna utveckling som både i ett historiskt och internationellt perspektiv måste betecknas som god. Redan tidigare har den varuproducerande delen av näringslivet lyfts fram i det mer långsiktiga perspektivet. Skillnaden i variationsbredd mellan de varu- och tjänsteproducerande delarna är ännu tydligare i den kvartalsvisa utvecklingen än i den årsvisa. Emellertid märks en tendens till ökande produktivitetstillväxt inom tjänstesektorn. Det kan som nämnts förut delvis vara ett utslag av att successivt har bättre prisindex införts i nationalräkenskaperna för att mäta produktionsvolymen inom tjänstesektorn.

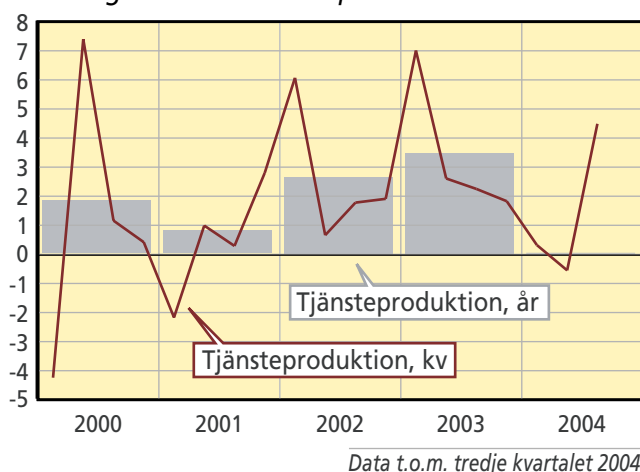
Utvecklingen av arbetsproduktiviteten inom varuproduktion under de senaste åren

Förändring jämfört med föregående kvartal, säsongrensat och i fasta priser. Procent

¹ Bedömningen publicerades i Economic Outlook i juni 2004.

Utvecklingen av arbetsproduktiviteten inom tjänsteproduktion under de senaste åren
Förändring jämfört med föregående kvartal, säsongrensat och i fasta priser. Procent

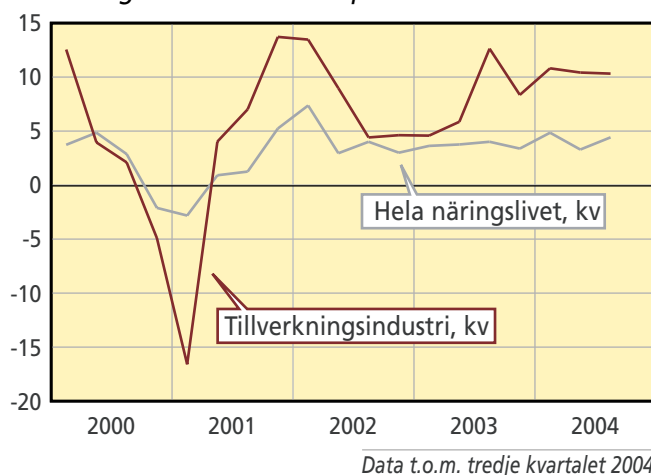

Industrin styr fortfarande konjunkturen

Inom den varuproducerande delen av näringslivet är industrin, inklusive gruvor, helt dominerande. Denna bransch styr även hela näringslivets produktivitsutveckling, vilket tydligt framgår av följande figur.

Utvecklingen av arbetsproduktiviteten inom näringslivet och tillverkningsindustrin under de senaste åren

Förändring jämfört med föregående kvartal, säsongrensat och i fasta priser. Procent

Arbetsmarknaden

Arbetsmarknadsläget i huvudsak oförändrat, men andelen sjukfrånvarande minskar

Andelen sjukfrånvarande av de sysselsatta enligt AKU minskade för fjärde kvartalet i följd och var under tredje kvartalet i år 0,3 procentenheter lägre än motsvarande period 2003. Andelen sjukfrånvarande tycks ha kulminerat i början av 2003, med ca 4,4 procent av de sysselsatta. Under det senaste kvartalet var andelen endast 3,4 procent, vilket är den lägsta noteringen sedan 1999.

Antalet sysselsatta minskade något tredje kvartalet 2004 jämfört med föregående år. Förändringen ligger dock inom den statistiska felmarginalen. Antalet fast anställda har på ett år minskat med 52 000 personer och uppgick i genomsnitt under tredje kvartalet till 3 220 000 ($\pm 21\,000$). Hela minskningen ligger bland de heltidsarbetande. Antalet tidsbegränsat anställda har däremot ökat med 32 000 till i genomsnitt 649 000 ($\pm 16\,000$). Antalet projektanställda samt personer som "kallas vid behov" har ökat.

Den ökning av antalet arbetade timmar som noterades under andra kvartalet följdes inte av en fortsatt ökning tredje

kvartalet. Istället minskade antalet timmar enligt AKU med 0,9 procent jämfört med samma period 2003, vilket motsvarar ca en miljon timmar. Även denna minskning ligger emellertid inom den statistiska felmarginalen. Nationalräkenskaperna visar emellertid ett oförändrat antal arbetade timmar.

Under tredje kvartalet uppgick antalet arbetslösa enligt AKU till i genomsnitt 256 000 ($\pm 9\,000$) personer eller 5,6 ($\pm 0,2$) procent av arbetskraften. Detta är en ökning med 28 000 personer resp. 0,6 procentenheter jämfört med tredje kvartalet 2003. Både män och kvinnor har drabbats. Ca var fjärde arbetslös återfinns bland ungdomar i åldern 16–24 år. I den åldersgruppen har arbetslösheten på ett år ökat med 1,9 procentenheter och uppgick under tredje kvartalet i år till i genomsnitt 12,2 ($\pm 0,9$) procent av arbetskraften.

Under tredje kvartalet 2004 fanns det totalt 36 700 lediga jobb på arbetsmarknaden. I jämförelse med tredje kvartalet 2003 innebär det en minskning med 4 procent. Av de 36 700 lediga jobben återfanns 26 800 i privat sektor och 9 900 i offentlig sektor. I privat sektor innebär det en ök-

ning med 3 procent. Det är således minskningen av antalet lediga jobb inom den offentliga sektorn som gör att det totala antalet lediga jobb minskar. I den offentliga sektorn minskade antalet lediga jobb med 19 procent. Även arbetskraftsbristen, antalet vakanser, uppvisar samma mönster. Totalt fanns det 12 000 vakanser på hela arbetsmarknaden vilket är en minskning med 5 procent. I privat sektor ökade antalet vakanser med 3 procent, och i den offentliga sektorn minskade antalet vakanser med 27 procent.

Antalet långtidsarbetslösa, dvs. personer som varit arbetslösa i mer än sex månader, har ökat med 16 000 personer jämfört med ett år tidigare. Nästan var tredje arbetslös, 81 000 ($\pm 6\ 000$) personer, är långtidsarbetslös.

I genomsnitt 137 000 ($\pm 8\ 000$) var latent arbetssökande (personer som velat och kunnat arbeta men som inte sökt arbete samt heltidsstuderande som sökt arbete) under tredje kvartalet, vilket är en ökning med 24 000 jämfört med ett år tidigare. Av de latent arbetssökande var ca 41 000 heltidsstuderande som sökt arbete. Det innebär en ökning med drygt en tredjedel jämfört med tredje kvartalet 2003. Till dessa räknas även deltagare i vissa arbetsmarknadspolitiska program. I internationell statistik förs heltidsstuderande som sökt arbete till gruppen arbetslösa, medan de i officiell svensk statistik räknas till gruppen ej i arbetskraften.

Antalet undersysselsatta har ökat med 19 000 personer sedan tredje kvartalet i fjol och var samma period i år i genomsnitt 252 000 ($\pm 11\ 000$). Ungefär två tredjedelar av de undersysselsatta är kvinnor.

Några nyckeltal för arbetsmarknaden

År	Kvartal	Arbetade timmar, förändring jämfört med föreg. år ¹		Sysselsatta 1 000-tal AKU	Arbetslöshet procent AKU	Andel sjukfrånvarande ² AKU	Sysselsättning enligt regeringens mål ³ AKU	Andel avgångna ⁴ KS	Vakansgrad ⁵ procent KVIKS	Genomsnittl. rekryteringstid, mån. ⁶ KVIKS
		procent	procent							
		AKU	NR							
2001	3	0,2	0,2	4 304	4,2	3,5	79,0	3,8	0,7	0,6
	4	-0,4	-0,6	4 222	3,8	4,0	78,1	3,6	0,6	0,7
2002	1	-3,5	-3,2	4 184	4,1	4,4	77,4	3,2	0,6	0,6
	2	1,1	1,0	4 264	3,8	3,9	78,4	3,2	0,6	0,4
	3	-1,9	-0,4	4 306	4,2	3,7	78,7	3,7	0,6	0,4
	4	-1,4	-2,3	4 223	3,9	4,3	77,7	3,5	0,5	0,5
2003	1	-1,4	-0,5	4 172	4,7	4,4	76,9	3,1	0,7	0,6
	2	-2,8	-2,5	4 268	4,6	4,1	78,1	2,8	0,4	0,3
	3	-1,7	-1,3	4 295	5,0	3,7	78,3	3,1	0,4	0,4
	4	0,0	-0,5	4 200	5,2	4,1	77,2	3,1	0,4	0,4
2004	1	-1,8	0,6	4 146	5,9	4,1	76,2	2,7	0,4	0,4
	2	1,9	1,4	4 234	5,5	3,7	77,3	2,7	0,4	0,5
	3	-0,9	0,0	4 285	5,6	3,4	77,7	3,1	0,4	0,4

¹ Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal ett år tidigare. Data är ej justerade för olikheter i helgdagars placering och övriga ledigheter. AKU-data avser arbetade timmar en genomsnittlig vecka under kvartalet och NR-data avser volymen arbetade timmar per kvartal.

² Andel av de sysselsatta i åldern 16–64 år som uppgivit att de varit tillfälligt frånvarande från arbetet p.g.a. sjukdom hela veckan.

³ Regeringen har som mål att 80 procent av befolkningen i åldern 20–64 år skall vara sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden år 2004. Som sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden räknas sysselsatta enligt AKU exklusive friårslediga och personer i de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska programmen anställningsstöd, allmänt anställningsstöd, förstärkt anställningsstöd, särskilt anställningsstöd, offentligt tillfälligt arbete (OTA), resursarbeten i offentlig verksamhet och stöd till start av näringsverksamhet (enligt statistik från AMS).

⁴ Andel avgångna definieras som antalet avgångna med tillsvidare anställning dividerat med antalet tillsvidareanställda. Tidserien avser den privata sektorn.

⁵ Vakansgrad definieras som antalet vakanser (obemannade lediga jobb som kan tillsättas omedelbart) dividerat med antalet anställda. Tidserien avser den privata sektorn.

⁶ Genomsnittlig rekryteringstid definieras som antalet lediga jobb dividerat med antalet nyanställda. För en härledning av detta mått hänvisas till Ante Ferns artikel i Ekonomisk Debatt 2003:6 http://www.sofi.su.se/~afa/docs/Den_nya_vakansstatistiken.pdf.

Arbetsmarknaden i ekonomins olika faser

Utvecklingen på arbetsmarknaden vänder vid en annan tidpunkt än ekonomin i stort

Denna artikel belyser hur utvecklingen på arbetsmarknaden följer landets tillväxt, mätt som ökningstakten i bruttonationalprodukten (BNP). Studien inriktar sig huvudsakligen på att belysa hur följsamheten ser ut över tiden och om den uppvisar något särskilt mönster. Som en utgångspunkt för resonemangen behöver inledningsvis begreppen konjunktur, vändpunkt och struktur förklaras.

Konjunktur, vändpunkt och struktur

Begreppen konjunktur och vändpunkt används ofta utan att dess exakta innebörd förklaras. Zarnowitz (1991) konstaterar att medvetenhet om ekonomins cykliska beteende har funnits åtminstone sedan 1700-talet, framförallt i den meningen att kriser återkom med vissa mellanrum.¹ Beskrivningen av en konjunkturcykel har dock varierat över tiden, även om en viss kärna verkar ha bestått. De flesta definitionerna består av en blandning av teori och empiri. Fregert och Jonung (2003) beskriver konjunkturcykeln som tillfälliga avvikelser från bruttonationalproduktens trendmässiga utveckling.²

Enligt Koskinen och Öller har en vändpunkt nåtts när uppgång eller nedgången i den ekonomiska aktiviteten bryts med en motsatt utveckling under minst två kvartal.³ En konjunkturcykel skulle således enkelt kunna beskrivas som förloppet mellan två vändpunkter i samma konjunkturfas.

Tillväxten påverkas inte bara av variationen över tiden i den ekonomiska aktiviteten, utan också av strukturella förändringar. Sådana förändringar kan följa av den tekniska utvecklingen, men kan även bero på avregleringar, institutionella förändringar och en ökad globalisering. Förändringarna kan påverka de långsiktiga förutsättningarna för tillväxt. Detta förhindrar dock inte att ett konjunkturförlopp tillfälligtvis kan påverkas av en strukturell förändring, eller vice versa. För att kunna avgöra om en särskild utveckling är strukturellt eller konjunkturrellt betingad behöver en längre tidsperiod studeras.

Det är viktigt att påpeka att ingen konjunkturcykel är den andra lik. Det sker strukturella förändringar över tiden, den ekonomiska politiken varierar och de olika efterfrågekomponenterna i försörjningsbalansen har varierande styrka. Detta gör att förloppet blir olika varje gång. Det går dock oftast att klart urskilja konjunkturcykler med en längd på cirka fem år. Om den svenska ekonomin fungerar på samma sätt som Sarlan (2001) beskriver den amerikanska, skulle dessa femåriga cykler dels innehålla två mindre cykler, dels omfattas av större tioåriga cykler.⁴

Den långa period med god tillväxt som framförallt flera industriländer erfor under slutet av 1990-talet ledde till

diskussioner om huruvida ekonomin trätt in i en ny era, en så kallad ny ekonomi. I denna nya ekonomi skulle gamla ekonomiska lagar inte längre gälla, vilket bland annat kunde innebära att den ekonomiska aktiviteten skulle följa en konstant tillväxttrend istället för att fluktuera i ett cykliskt mönster.⁵ Nationalräkenskapernas redovisning efter år 2000 har emellertid visat att konjunkturcykelns förestående hädanfärd var något överdriven. Vissa, som till exempel OECD, bedömer att utvecklingen under slutet av 1990-talet berodde på att flera strukturella förändringar sammanföll och gav tillväxten extra skjuts.⁶

Denna artikel utgår från att konjunkturen beskriver den rådande ekonomiska aktiviteten. En konjunkturcykel i sin tur bedöms bestå av periodiska men oregelbundna uppgång och nedgångar i denna aktivitet, som kan åskådliggöras genom bruttonationalproduktens utveckling i fasta priser. En variabels vändpunkt definieras som en förändrad riktning av utvecklingen som håller i sig minst två kvartal i följd. Med strukturell förändring avses en engångsföreteelse av bestående karaktär som uppträder oberoende av konjunkturläge.

Därför vänder arbetsmarknaden vid en annan tidpunkt

Bruttonationalprodukten summerar alla varor och tjänster producerade inom landet, och kan således innehålla aktiviteter som både är ledande och sådana som släpar efter i den allmänna konjunkturutvecklingen. Därför vänder med säkerhet inte utvecklingen på alla delmarknader vid samma tidpunkt som ekonomin i sin helhet.

Förväntat förlopp

I en liten öppen ekonomin som den svenska, påverkas konjunkturen märkbart av den internationella utvecklingen. En konjunkturuppgång i Sverige inleds vanligen med en ökad

---

¹ Se Zarnowitz, Victor (1991), "What Is a Business Cycle?", Working Paper No. 3863, National Bureau of Economic Research, Cambridge Massachusetts.

---

² Se Fregert, Klas och Jonung, Lars (2003), "Makroekonomi, Teori, politik och institutioner", Studentlitteratur, Lund.

---

³ Se Koskinen, Lasse och Öller, Lars-Erik (2004), "A Classifying Procedure for Signalling Turning Points", Journal of Forecasting, nummer 23, sidorna 197-214.

---

⁴ Se Sarlan, Haldun (2001), "Cyclical Aspects of Business Cycle Turning Points", International Journal of Forecasting, nummer 3, volym 17, sidorna 367-382.

---

⁵ Detta behandlas bland annat i flera rapporter från Statistiska centralbyråns projekt **Statistik om den nya ekonomin**. Se till exempel Statistiska centralbyrån (2001) "Att spegla det nya i ekonomin" och Statistiska centralbyrån (2003) "Indikatorer som speglar det nya i ekonomin".

---

⁶ Se OECD (2001), "The New Economy: Beyond the Hype, Final report from the OECD growth project".

exportefterfrågan. Det innebär att produktionen i exportrande företag och deras underleverantörer oftast är ledande i konjunkturcykeln. Produktionen i företag som främst betjänar den inhemska marknaden, och därför är beroende av multiplikatoreffekter av exportökningen, tenderar att släpa efter.

Valet av variabel avgör hur följsamheten ser ut

Eftersom BNP ofta växer trendmässigt under långa perioder är det svårt att identifiera ekonomins vändpunkter. Den trendmässiga ökningen beror dels på att produktionstekniken gradvis förbättras, dels på positiva nettoinvesteringar som gör att realkapitalbeståndet ökar. Dessutom medför en höjd utbildningsstandard med mera, att humankapitalet ökar, vilket också gynnar tillväxten i BNP. På kort sikt garanterar dessa förbättringar av produktiviteten emellertid inte någon ökad sysselsättning, eftersom en högre produktion kan klaras med oförändrad arbetsinsats. BNP kan med andra ord öka trendmässigt utan att sysselsättningen ökar.

Det finns således anledning att utgå från att sysselsättningen i Sverige varierar med en viss eftersläpning i förhållande till BNP. Från ett bottenläge i konjunkturen möter företagen den ökade efterfrågan med att försöka producera mer med befintlig personal. Produktionen kan förmodligen öka en del genom mer intensivt utnyttjande av arbetstiden, det vill säga utan att någon ökning av sysselsättningen kan registreras. I nästa skede kan produktionen fortsätta att öka genom att personalen arbetar fler timmar utan att fler personer behöver anställas. Först i ett senare skede vågar företagen nyanställa personal och eventuellt också nyinvestera.

Om företagen betar sig enligt resonemanget ovan, kommer antalet arbetade timmar i en konjunkturuppgång att öka i ett tidigare skede än antalet sysselsatta. Även i övrigt kan det finnas skäl att fundera över vilken variabel som bäst belyser arbetsmarknadsläget, antalet sysselsatta eller antalet arbetslösa. Dessa variabler återspeglar emellertid också vissa politiska åtgärder, som ibland syftar till att utjämna konjunkturen och ibland motiveras av andra skäl. Till exempel påverkades såväl antalet sysselsatta som antalet arbetslösa av *Kunskapslyftet* under slutet av 1990-talet.

Konjunkturförloppet sedan 1980

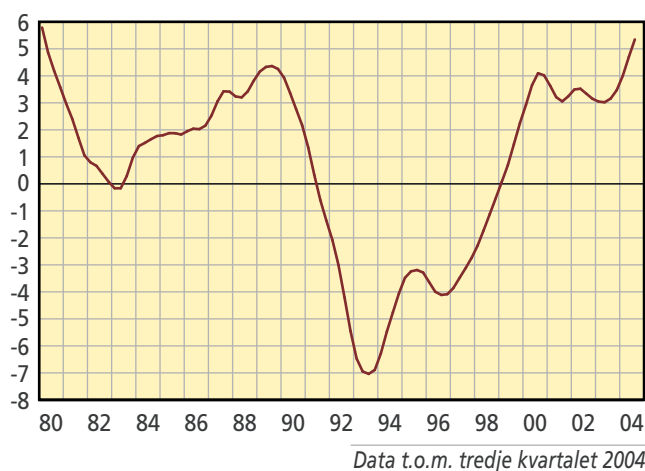
För att tydliggöra konjunkturförloppet redovisas i följande diagram BNP:s avvikelse från den långsiktiga trenden. De stora konjunkturtopparna i slutet av 1989 och vid mitten av år 2000 syns tydligt i figuren, liksom högkonjunkturskulmen 1995, som på grund av sin låga utgångsnivå inte nådde upp till trendlinjen. Lågkonjunkturerna vid mitten av 1993 och vid mitten av 1996 är också väl synliga.

Den långa tillväxtperioden från mitten av 1983, som trogen förstärktes av devalveringen av kronan 1982, döljer nästan konjunkturtoppen 1985. I slutet av 1987, liksom vid mitten av 2002, inträffade något som ser ut som konjunkturtoppar vid "fel" tidpunkter. Dessa lämnas utan hänsyn i analysen av sysselsättnings eftersläpning. Istället betraktas de efterföljande svackorna som de verkliga lågkonjunkturerna.

Mönstret kan dock indikera att även den svenska ekonomin har mindre cykler som inordnas i större. Slutet av analysperioden visar en uppåtgående konjunktur alltsedan mitten av 2003.

BNP:s avvikelse från trenden

Procent, referensår 2000

Notera: Figuren visar avvikelser i procent från den långsiktiga trenden. Avsikten är att visa när vändpunkterna i konjunkturen, mätt som BNP i fasta priser, inträffat.

Samtliga serier som studeras i denna artikel baseras på säsongrensade data från nationalräkenskaperna. Säsongrensningen har utförts med DEMETRA där den långsiktiga trendcykeln har använts.¹

Det är numera vanligt att beskriva konjunkturen med hjälp av BNP:s förändringstakt, ofta kallad BNP-tillväxten. Man måste emellertid räkna med en viss fördröjning mellan vändpunkten i BNP:s förändringstakt och den i BNP:s nivå, som ju är det mått sysselsättningen bör vara mer förknippad med. Efter en lågkonjunktur vänder den kurva som visar BNP:s avvikelse från trenden uppåt när BNP:s ökningstakt blir högre än den trendmässiga tillväxten. Den närmaste tiden efter vändningen av ökningstakten är ökningen oftast för svag för att få BNP att öka i förhållande till trenden.

I en tillväxtekonomi, där BNP växer trendmässigt, tenderar det tidsmässiga avståndet mellan förändringstaktens och BNP-nivåns vändpunkter att vara kortare vid de låga vändpunkterna, det vill säga vid utgången ur lågkonjunkturer, än vid de höga. Det är en automatisk effekt av att ökningstakten är högre vid de övre vändpunkterna, så att den måste sjunka ganska länge innan den blir lägre än den trendmässiga tillväxten.

Arbetsmarknadens eftersläpning

För att illustrera eftersläpningen mellan produktionsvolym och sysselsättning har avståndet i antal kvartal mellan vändpunkterna i BNP:s avvikelse från trenden och vändpunkterna i antalet sysselsatta respektive antal arbetade timmar mätts. I följande tabeller redovisas tidsförskjutningen både för de övre vändpunkterna vid högkonjunkturer och för lågkonjunkturernas nedre vändpunkter.

¹ Tack till Stefan Svanberg vid ES-avdelningens metodenheter, som har utfört säsongrensningen.

Vändpunkternas eftersläpning vid högkonjunkturer

Antal kvartal

	BNP-nivå vs Arbetade timmar	BNP-nivå vs Sysselsatta	BNP-förändr. vs BNP-nivå	BNP-förändr. vs Arb. timmar	BNP-förändr. vs Sysselsatta	Sysselsatta vs Arbetade timmar
1985	0	..	7	7	..	..
1990	4	4	3	7	7	0
1995	1	0	5	6	5	-1
2000	2	5	4	6	9	3

Not: .. indikerar att ingen vändning i sysselsättningen inträffade.

Efter lågkonjunkturen under 1990-talets andra hälft började till exempel antalet arbetade timmar att växa två kvartal efter att BNP börjat öka i förhållande till trenden, medan antalet sysselsatta tog ytterligare ett kvartal på sig innan någon uppgång kunde skönjas.

Vändpunkternas eftersläpning vid lågkonjunkturer

Antal kvartal

	BNP-nivå vs Arbetade timmar	BNP-nivå vs Sysselsatta	BNP-förändr. vs BNP-nivå	BNP-förändr. vs Arb. timmar	BNP-förändr. vs Sysselsatta	Sysselsatta vs Arbetade timmar
1983	0	1	7 (2)	7 (2)	8 (3)	1
1987	..	..	3 (0)	..	..	..
1993	-1	2	3	2	5	3
1997	2	3	2	4	5	1
2004	2	?	2	4	?	?

Not: .. indikerar att ingen vändning i sysselsättningen inträffade. Inför lågkonjunkturerna 1983 och 1987 uppvisade förändringstakten i BNP två tydliga svackor. Därför anges i tabellen alternativa eftersläpningar för dessa år.

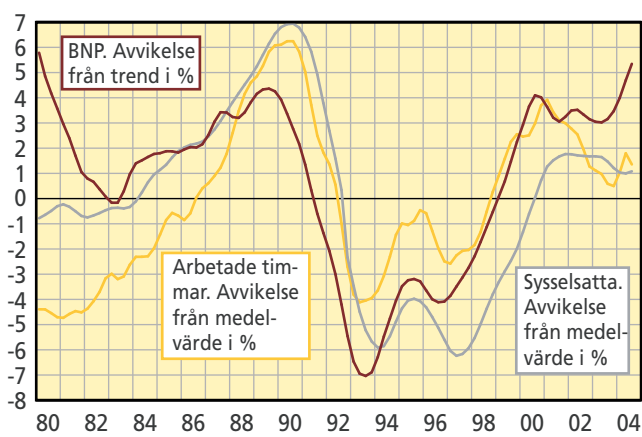
Det förekommer en avsevärd variation i eftersläpningen mellan de olika tillfällena. Antalet observationer är dessvärre inte tillräckligt stort för att tillåta några långtgående slutsatser om skillnader i eftersläpning mellan hög- och lågkonjunkturer. Möjligen kan en tendens till att eftersläpningen blivit successivt längre efter lågkonjunkturerna skönjas.

Korrelationen mellan antalet sysselsatta respektive antalet arbetade timmar och BNP är för den studerade perioden störst vid en eftersläpning om fyra kvartal mot antalet sysselsatta och på två kvartal mot antalet arbetade timmar. BNP är för övrigt klart högre korrelerad med antalet sysselsatta (0,85) än med antalet arbetade timmar (0,56), vilket möjligen gör antalet sysselsatta till en konjunkturmätare som bättre överensstämmer med BNP.

Det är förhållandevis tydligt att tidsskillnaden mellan vändpunkterna i BNP:s förändringstakt och dess nivå är större vid konjunkturtopparna än vid svackorna. På ett undantag när har också vändpunkterna i antal arbetade timmar kommit före dem i antalet sysselsatta.

Vändpunkterna i BNP, sysselsatta och arbetade timmar

Procent, referensår 2000

Data t.o.m. tredje kvartalet 2004

Notera: Avsikten med figuren är att jämföra tidpunkterna för vändningarna i antal sysselsatta och antal arbetade timmar med dem i BNP i fasta priser. BNP-kurvan visar avvikelserna från den långsiktiga trenden. I serierna över sysselsatta och arbetade timmar saknas tydliga trender, varför istället avvikelserna från medelvärdena har använts för att demonstrera vändpunkterna.

Vad historien säger om dagsläget

Studien visar att utvecklingen på arbetsmarknaden följer utvecklingen av BNP med viss tidsförskjutning. Denna är olika stor beroende på konjunkturläge. Antalet arbetade timmar följer BNP tätare än antalet sysselsatta.

Frågan är då om historien kan användas för att tolka situationen just nu. Antalet arbetade timmar har utvecklats på ett sätt som kan förväntas mot bakgrund av utvecklingen sedan 1980. Sysselsättningsutvecklingen däremot, är något mer svårtolkad.

Det har nu gått fyra kvartal sedan BNP började öka i förhållande till trenden efter den senaste lågkonjunkturen. Fyra kvartals eftersläpning skulle kunna betraktas som normalt, eller möjligen något längre än normalt vid en jämförelse med 1990-talets lågkonjunkturer. Under tredje kvartalet 2004 ökade också antalet sysselsatta, vilket skulle kunna tyda på att vändpunkten nu nåtts. Det är emellertid ännu för tidigt att dra några långtgående slutsatser om utvecklingen fortfarande följer historiska mönster eller om några beteendeförändringar inträtt på arbetsmarknaden. Beteendeförändringar kan vara av antingen tillfällig eller beständig karaktär. De senare kan uppstå till följd av olika strukturella förändringar som ny teknik, institutionella förändringar eller genom en ökad globalisering.

Summary

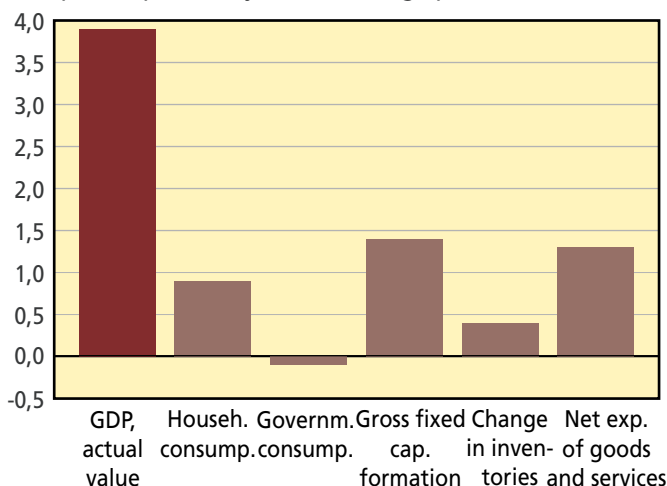
The economic situation for the manufacturing industry did not turn upwards until the first six months of this year, following the weak demand of recent years. Industrial production began to accelerate during the spring, and growth further increased during the third quarter. Statistics Sweden's leading indicator for the manufacturing industry shows that the growth rate of production has also remained high during the fourth quarter, i.e. around 10 per cent. However, statistics point out that exports of goods decreased between the second and third quarters, and the growth of orders for export goods have gradually weakened during the autumn.

Stronger production growth in manufacturing contributed to the acceleration of GDP growth this year. During the third quarter, GDP rose by 3.8 per cent, calendar-adjusted, compared to the corresponding quarter last year. Between the last two quarters, GDP rose by 0.9 per cent, seasonally adjusted, a pace about the same as previously this year. However, the GDP components that contribute to GDP growth now differ, compared to the first six months of the year.

During the last quarter, gross fixed capital formation, as a separate GDP component, contributed the most to GDP growth, i.e. by 1.4 percentage points to the actual GDP growth of 3.9 per cent. Investments in inventory also contributed by 0.4 percentage points.

Contribution to GDP growth

Change third quarter 2004 compared to the same quarter previous year. Percentage points

Source: National account

In the business sector, investments have accelerated for nearly all industries except for the construction industry. However, this year the upswing for manufacturing investments is limited to a small number of industries. Since the outcome for investments are still preliminary, statistics users should be especially careful when interpreting the seasonally adjusted development.

During the first six months of the year, net exports contributed to most of GDP growth, while in the third quarter, net exports only contributed by 1.3 percentage points. In addition, only

exports of services contributed positively to GDP growth in the third quarter. Foreign trade of goods hardly contributed at all, since imports of goods rose faster than exports of goods.

During the third quarter, exports of services unexpectedly rose by about 14 per cent, while imports of services only increased by 3.5 per cent, compared to the corresponding quarter last year. The high figure for exports of services was surprising, since production in the service industries continued to be weak. Even so, exports of services were adjusted downwards by slightly more than SEK 2 billion in the reconciliation of the National Accounts between the production side and the user side.

A significant part of the increase in exports of services is due to larger income from merchanting¹, i.e. about 30 per cent of the year's increase for exports of services. The increase in merchanting this year can be seen in connection with the stronger economy. For reasons of confidentiality, merchanting is not reported separately in the official statistics, since a small number of multinational enterprises account for most of the merchanting that is registered in the National Accounts. As a result, it is difficult for statistics users to grasp these figures. In recent years, merchanting has gained significance and impact for both exports of services and production.

Household consumption expenditures contributed to GDP by 0.9 percentage points in the third quarter, which is somewhat less than previous quarters this year. General government consumption influenced GDP marginally. During the third quarter of this year, general government consumption was lower than during the same period last year.

Productivity growth for the business sector remained at a high level during the third quarter, amounting to slightly more than 4 per cent. Since 2000, growth has averaged around 3 per cent per year, which is signified as a high rate compared to previous averages over longer time periods. Economic forecasters still ask when the employment rate will start to move as a result of increased growth in the economy. Perhaps one can discern a tendency to an increased lag in an employment upswing after GDP has begun to rise, in relation to the long-term trend. In a special section we illustrate the historical connection between labour market trends and turning points in the economy.

¹ The form of merchanting that has significant values in Sweden's exports of services consists of large enterprises' sales of products that have been purchased from other enterprises or subsidiaries abroad. The product itself has been sent on from the producing enterprise to a third country. A margin then occurs between the value that the Swedish large enterprise invoices to the buyer in the third country, and the amount that the Swedish enterprise pays to the producing enterprise. Statistics Sweden has chosen to place this margin under export of services. The amount also includes traditional merchanting, which is conducted by enterprises known as trading companies that buy and sell goods abroad.

Frågor om innehållet i denna publikation kan ställas till:

Lena Hagman, huvudredaktör	08-506 942 23	lena.hagman@scb.se
Bo Bergman	08-506 945 42	bo.bergman@scb.se
Hans-Olof Hagén	08-506 944 66	hans-olof.hagen@scb.se
Eva Hagsten	08-506 942 27	eva.hagsten@scb.se
Leif Munters	08-506 945 09	leif.munters@scb.se
Bo Sandén	08-506 946 94	bo.sanden@scb.se
Lars-Erik Öller	08-506 943 33	lars-erik.oller@scb.se
Olle Djerf, konsult, SCB		olle.djerf@scb.se

Medskribenter:

Claes-Håkan Gustafson, arbetsmarknad
Julie Bonde, finansmarknad
Sofia Nilsson, finansmarknad
Martin Ribe, konsumentprisindex
Bertil Klang, nationalräkenskaperna
Andreas Lennmalm, nationalräkenskaperna
Ann-Louis Päivinen, nationalräkenskaperna
Göran Svensson, nationalräkenskaperna
Sven Öhlén, tidsserieanalys

Grafisk form och webbpublicering:

Monica Andersson	08-506 943 62	monica.andersson@scb.se
Arne Orrgård	08-506 950 73	arne.orrgard@scb.se